

Yliopistojen kolmas tehtävä

Ilkka Virtanen

Yliopistojen kolmas tehtävä

KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ

YLIOPISTOJEN KOLMAS TEHTÄVÄ

Kunnallisalan kehittämissäätiön
Polemia-sarjan julkaisu nro 44

© Pole-Kuntatieto Oy
ja Ilkka Virtanen

Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 2002
ISBN 952-9740-90-5
ISSN 1235-6964

Sisällys

ESIPUHE 7

JOHDANTO 9

Yliopistoilla uusi tilanne koulutusjärjestelmässä 10

Tieto ja osaaminen keskeisiä tuotannontekijöitä 12

ALUENÄKÖKULMAN KOROSTUMINEN YLIOPISTOJEN
TEHTÄVISSÄ 17

Aluenäkökulma ja kansainväliset trendit 18

Aluenäkökulma ja muutokset kansallisissa olosuhteissa 20

Alueellinen tehtävä – yliopistojen säädösperusteinen tehtävä? 24

YLIOPISTO ALUEELLISENA VAIKUTTAJANA 30

Koulutuksen tarjoaja, koulutustason nostaja 32

Koulutetun työvoiman tuottaja 34

Jalostava työvoimapumppu 36

Aluetalouden taloudellinen toimija 39

Alueen dynamo ja veturi 41

Kulttuuri- ja yhteiskuntavaikuttaja 42

Portti kansainvälisyyteen 43

Imagon kohottaja 44

Vaikutuksen syvyyden tasot 45

OPPIVAT ALUEET 48

Rinnakkain etenevät globalisaatio ja lokalisaatio 48

Tiedon lajit ja oppiminen 50

Oppivat alueet 50

YLIOPISTOILLE ALUESTRATEGIAT 53

Aluestrategia osana vaikuttavuusstrategiaa 54

Aluestrategian kehittäminen itsearvioinnilla 58

Alueellisen vuoropuhelun kehittäminen 64
Alueellinen vaikuttavuus myös ulkoiseen arviointiin 66

YLIOPISTOT JA AMMATTIKORKEAKOULUT
ALUEELLISINA TOIMIJOINA 69

Ammattikorkeakoulut tulevat perinteisille yliopistojen toiminta-
alueille 71

Myös yliopistot ammattikorkeakoulutettujen jatko-opintoväyläksi 73

LOPUKSI 75

AIHEESTA LISÄÄ 77

Esipuhe

Yliopistojen osuus suomalaisten osaamisperustan vahvistamisessa on suuri. Alueiden kehittämisen perustuessa yhä selvemmin osaamiseen on tietenkin kaiken koulutuksen ja tutkimuksen oltava kunnossa. Myös yliopistotasoisesta koulutuksesta ja tutkimuksesta on silloin palveltava yliopiston sijaintialuetta ja siten heijastuttava kaikkien kehittämiseen.

Professori Ilkka Virtanen on työssään ja aiemmin toimiessaan Vaasan yliopiston rehtorina miettinyt yliopistojen kolmatta tehtävää: yliopistojen osallistumista ja vaikuttamista alueelliseen kehittämiseen. Hän on ollut myös mukana monessa asiaa koskevassa tiedepoliittisessa hankkeessa ja arviointitehtävässä. Tuo kokemus näkyy tässä Polemia-sarjan julkaisussa *Yliopistojen kolmas tehtävä*.

Esitän kirjoittajalle parhaat kiitokset. Kirjan sanomalle antaa lisäpontta sen julkistaminen Kunnallisalan kehittämissätiön panoksena Vaasassa järjestettävässä neljännessä Maakuntien menestys-seminaarissa.

Huhtikuussa 2002

Lasse Ristikartano

Asiamies

Kunnallisalan kehittämissätiö

Johdanto

Yliopistot edustavat kirkon, sotaväen ja oikeuslaitoksen ohella yhteiskunnan vanhimpia instituutioita, ainakin länsimaisessa kulttuurissamme. Euroopan – ja samalla koko maapallon – yliopistolaitos on ollut olemassa lähes koko päättyneen vuosituhannen ajan. Käsitteemme maapallosta ja maailmankaikkeudesta on tänä aikana perusteellisesti muuttunut, valtioita on syntynyt ja niitä on hävinnyt kartalta, kansakunnat ovat muotoutuneet uudelleen näiden valtiollisten järjestelyjen seurauksena ja ihmiskunnan yleiset elinolosuhteet ovat ratkaisevasti muuttuneet yhteiskuntamuotojen kehityksen myötä. On selvää, että yliopistot edustavat jotain erityistä ja ainutkertaista, jotta ne pitkälle perusluonteessaan ja -tehtävässään pitäytyen ovat säilyneet ja samalla myös säilyttäneet asemansa yhteiskunnallisina toimijoina ja kehityksen suunnannäyttäjinä.

Yliopistojen toiminnan peruseriaate – harjoittaa vapaata, riippumatonta ja kriittistä tutkimusta sekä antaa tutkimukseen perustuva ylintä opetusta – on ollut se selkäranka, jonka varassa näin on voinut tapahtua. Tätä periaatetta on valtiojohdon ja hallintovallan taholta yleensä kunnioitettu, ja milloin ei ole, periaate on kuitenkin lopulta perinyt voiton. Viime vuosisadan jälkipuoliskon esimerkit muun muassa osoittavat, että milloin yliopistot on valjastettu perustehtävänsä sijasta ensisijaisesti toteuttamaan valtiojohdon ideologisia tai valtapoliittisia tavoitteita, yliopistot vapautuvat näistä val-

jaistaan heti, kun muuttunut poliittinen tilanne luo siihen edellytykset.

Säilyminen instituutiona ei yliopistojen kohdalla ole kuitenkaan merkinnyt staattisuutta eikä pysähtyneisyyttä. Uuden tiedon tuottajalle, levittäjälle ja soveltajalle tämä ei tietenkään olisi ollut mahdollistakaan. Norsunluutorni- tai vastaavista väitteistä huolimatta yliopistot ovat aina eläneet yhteiskunnan kehityksessä mukana ja johdaneet tätä kehitystä. Olisikin outoa, jos yliopistot eivät osaltaan mukautuisi siihen yhteiskunnalliseen kehitykseen, jolle ovat itse olleet merkittävässä määrin luomassa edellytyksiä.

Parin viime vuosikymmenen aikana yliopistot on alettu nähdä yhä kiinteämmäksi osaksi yhteiskuntaa. Vuorovaikutus yliopistojen ja ympäröivän yhteiskunnan välillä on suuresti kasvanut. Yliopistot ovat saaneet ydintehtäviensä rinnalle uuden tehtävälöytövuuden, ns. kolmannen tehtävän. Tämän kirjoituksen tarkoituksena on tarkastella tätä yliopistojen uutta roolia, sen syntyä, yleismaailmallista luonnetta, tärkeimpiä ilmenemismuotoja ja tehtävän luomia haasteita niin yliopistoille kuin ulkopuolisille yhteisöillekin. Keskeisenä huomion kohteena on kolmannen tehtävän eräs erityislohko, yliopistojen alueellinen tehtävä ja sen kautta syntyvä yliopistojen alueellinen vaikuttavuus.

Yliopistoilla uusi tilanne koulutusjärjestelmässä

Kolmannen tehtävän nousulle tärkeään asemaan yliopistojen tehtäväkuvassa voidaan nähdä taustatekijät korkea-asteen koulutusinstituutioissa sekä niiden ohjauksessa ja johtamisessa viime aikoina vallinneissa muutosprosesseissa. OECD:n IMHE-ohjelman (Institutional Management in Higher Education) puitteissa toteutetun projektin ”The response of higher education institutions to regional needs” osaraportissa Newcastlen yliopiston professori ja vararehtori John Goddard toteaa näiden muutosprosessien synnyttävän yliopistoille uudenlaisia haasteita. Voidaan jopa puhua yliopistojen uuden

johtamismallin tulosta vanhan vuosisataisen mallin tilalle. Seuraavassa lyhyt luonnehdinta keskeisistä uuden mallin tuloon johtaneista tekijöistä ja eroista vanhaan malliin verrattuna.

Perinteisesti yliopistojen rahoitus on useimmissa maissa ollut ensisijaisesti valtiovallan tehtävänä. Valtiovalta on tällä halunnut turvata koulutetun työvoiman saannin sekä julkiselle että yksityiselle sektorille ja varmistaa näin riittävän tutkimuskapasiteetin teknologian ja muun kehityksen tarpeisiin. Yliopistojen johtamisen näkökulmasta tämä vanha malli on merkinnyt pääosin yhtä rahoittajaa, suhteellisen turvattua pitkän aikavälin rahoitusta, helposti tunnistettavaa ja suuruudeltaan ennustettavaa päätoimisesti opiskelevaa nuorisokäluokan opiskelijajoukkoa, jonka tavoitteena on siirtyä valmistuttuaan julkisen sektorin tai suuryritysten palvelukseen, sekä tarkoituksenmukaisen infrastruktuurin luomista tukemaan yksilötason akateemista tutkimusta ja turvaamaan siten tieteen yleinen taso. Tällainen järjestelmä asetti suhteellisen vähän vaatimuksia yliopistojen johtamiselle. Pikemminkin se tuki akateemista itseohjautuvuutta ja kollegiaalisuutta.

Tälle perinteiselle mallille asettavat haasteita ja aiheuttavat muutospaineita mm. yliopistokoulutuksen muuttuminen harvojen eliittikoulutuksesta suurten massojen kouluttamiseksi, uusi elinikäisen oppimisen painottaminen, pyrkimys julkisen rahoituksen tehokkuus-työtyihin, uusimuotoisen, yliopistojen ulkopuolisen ja yliopistojen aikaisemmalle monopolille haasteita asettavan tiedon tuotannon ja jakelun syntyminen sekä informaatio- ja kommunikaatioteknologioiden mahdollistamat uudet tavat opetus- ja koulutuspalveluiden tuottamiseksi.

Jokainen näistä kehityskuluista kyseenalaistaa yliopistojen aikaisemman etuoikeutetun aseman suhteessa valtiovaltaan saattamalla uusia asiakkaita tutkimuksen ja oppimisen piiriin, ja uusia organisaatioita ilmaantuu kaiken aikaa hoitamaan näitä tehtäviä. Jotta perinteiset yliopistot pystyvät tehokkaasti vastaamaan näihin haasteisiin, niiden johdolta edellytetään uudenlaisia ratkaisumalleja. Kolmannen tehtävän mieltäminen yliopiston uudeksi ydintehtäväksi ja

osana sitä akateemisen yhteisön laaja-alainen sitoutuminen alueelliseen kehittämistyöhön muodostaa hyvän lähtökohdan näihin haasteisiin vastaamisessa. Yliopistoilla on näet halutessaan paljon tarjottavaa paikallisesti ja alueellisesti relevantille tiedon tuottamiselle: ne voivat tarjota alueellisille toimijoille keinot päästä käsiksi maailmanlaajuisiin tietolähteisiin, ne kasvattavat inhimillistä pääomaa tuottamalla joustavaa ja uusiin olosuhteisiin sopeutuvaa työvoimaa, ja ne tuottavat virallisten ja epävirallisten alueellisten hallintorakenteiden tarvitsemää johtamiskapasiteettia.

Tieto ja osaaminen keskeisiä tuotannontekijöitä

Suomen aloittaessa uutta vuosituhatta on tullut selväksi ja varsin yleisesti hyväksytyksi, että tieto ja osaaminen ovat niitä tekijöitä, joiden varaan maamme kehityksen on ensisijaisesti rakennuttava. Pääministeri Paavo Lipposen II hallituksen ohjelma muun muassa ottaa tähän voimakkaasti kantaa. Hallitusohjelmassa nimittäin todetaan, että Suomen ja suomalaisten tulevaisuus on vahvasti riippuvainen osaamisesta, kyvystä hyödyntää osaamista ja luoda uusia innovaatioita. Tavoitteena on rakentaa Suomesta tietoyhteiskunta, jossa tieto ja osaaminen ovat osa sivistystä ja keskeisin tuotannontekijä.

Jotta tähän tavoitteeseen päästäisiin, tiedosta ja osaamisesta on tultava koko kansakunnan asia. Vain koko väestön osaamistason nostaminen tukee Suomen kehittymistä sivistyskansana ja Suomen kilpailukykyä. Yhtäläiset koulutusmahdollisuudet kuuluvat siten jokaiselle kansalaiselle asuinpaikasta, iästä, kielestä ja taloudellisesta asemasta riippumatta elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti. Osaamiseen ja tietoon nojaava kehitys nähdään parhaaksi tavaksi hyödyttää maan kaikkia alueita tasapuolisesti ja tarjota edellytykset tarvittavien palveluiden turvaamiseksi.

Hallitusohjelma näkee näin osaamisperustan vahvistamisen myös yhdeksi keskeiseksi aluepolitiikan keinoksi. Tasapainoisen alueellisen kehittämisen politiikan lähtökohtana on aluetalouksien vahvis-

taminen parantamalla kasvua ja työllisyyttä koko maassa. Erityisesti huomiota kiinnitetään tällöin alueellisesti tasapainoiseen väestörakenteeseen ja osaamisen vahvistamiseen alueilla. Alueiden omaehtoista kehitystä edistetään niiden omiin vahvuuksiin tukeutuen.

Hallitusohjelma kytkee siis tietoyhteiskunnan edellyttämän tiedon ja osaamisen sekä koko valtakunnan kattavan kehitystyön tiiviisti yhteen. Se heijastaa tässä uutta osaamisperusteista aluepolitiikkaa, joka on seurausta tiedon ja osaamisen tulosta paitsi kansantalouden myös kehittyvien aluetalouksien keskeiseksi tuotannontekijäksi. Aluepolitiikan käynnistysvoimana ei enää ole valtiovallan taholta tuleva hallinnointi (*top down* -politiikka) vaan paikallinen aloitteellisuus ja verkottuminen (*bottom up* -lähestymistapa).

Hallitusohjelmassa tehty voimakas linjaus tietoon ja osaamiseen perustuvaksi yhteiskunnan kehittämisstrategiaksi ja tämän strategian ulottaminen koko maan kattavaksi on ulottanut vaikutuksensa maamme kaikkiin keskeisiin vuosituhannen vaihteessa julkistettuihin suunnitteluasiakirjoihin. Niinpä esimerkiksi pääministerin johtama valtion tiede- ja teknologianeuvosto painottaa raportissaan ”Katsaus 2000; tiedon ja osaamisen haasteet” tarvetta jatkaa tiedon ja osaamisen lisäämiseen ja niiden hyödyntämiseen perustuvia kehittämistoimia kaikilla sektoreilla yhteistyönäkökulmaa entisestään korostaen. Aluekehityksen ja työvoimapolitiikan piirissä tämän näkökulman tulee olla erityisen vahvasti esillä. Neuvosto katsookin, että Suomessa on runsaasti korkeatasoista tietoa ja osaamista, joiden tehokkaaseen leviämiseen toisille toimialoille tai maan muille alueille sisältyy merkittäviä kehitysmahdollisuuksia. Näitä on kyettävä hyödyntämään muun muassa alueiden kehitysedellytysten vahvistamiseksi. Tieto- ja tietoliikenneteknologia ovat avainasemassa sekä tiedon ja osaamisen saattamisessa tarvitsijoiden ulottuville että teknologioina, jotka ovat laajalti hyödynnettävissä muilla aloilla.

Se, että tiedosta ja osaamisesta on tullut keskeinen tuotannontekijä pääoman ja työvoiman rinnalle, korostaa ymmärrettävästi niiden hyöty- ja hyödynnettävyyšnäkökulmaa. Se korostaa myös yhteistyötarvetta eri tahojen välillä, laaja-alaista verkottumista. Yhteistyön

ja verkottumisen on oltava moniulotteista; sen on ulotuttava sekä ulkomailta että kotimaassa tuotetun tiedon hyödyntämisiin, osaamisen tuottajien ja hyödyntäjien väliseksi ja edelleen yritystoiminnan ja muun yhteiskunnan väliseksi. Kansallisen tason toimenpiteiden rinnalla huomiota tulee enenevässä määrin kiinnittää alue-tason kehitysmahdollisuuksien parantamiseen. Aluetason toimenpiteiden tehostaminen on keskeistä sekä aluekehityksen vauhdittamiseksi että koko maan innovaatiopotentialin hyödyntämiseksi mahdollisimman tehokkaasti. Vuorovaikutuksen vahvistaminen kansallisen ja aluetason välillä, alueellisesti kattavan innovaatioverkoston kehittäminen sekä alueiden ja niillä vaikuttavien toimijoiden keskinäisen yhteistyön parantaminen ovat tässä tarvittavia yleisiä toimia.

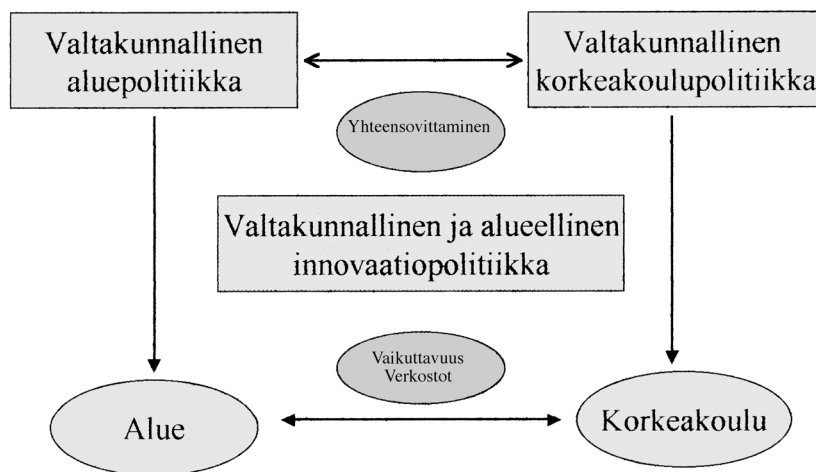
On luonnollista, itsestään selvääkin, että nämä valtioneuvoston sekä tiede- ja teknologianeuvoston linjaukset ovat keskeisinä lähtökohdina opetusministeriön hallinnonalan kehittämissuunnitelmissa. Niissä linjaukset saatetaan konkreettisten toimenpideohjelmien tasolle. Tiedon ja osaamisen merkitystä painottavan strategian mukaisina erillisinä toimenpideohjelmina voidaan mainita mm. mittava tietoteollisuuden lisätoimenpideohjelma (muuntokoulutusohjelmat) ja matemaattis-luonnontieteellisen koulutuksen LUMA-talkoot, verkossa tapahtuvan opetuksen kehittämishanke virtuaaliyliopistoiheen, aikuiskoulutusta painottavan elinikäisen oppimisen järjestelmän luominen sekä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteiskunnallisen ja alueellisen vaikuttavuuden vahvistaminen.

Viimeksi mainittu toimenpideohjelma käynnistyi, kun opetusministeriö asetti syksyllä 2000 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida korkeakouluopetuksen ja korkeakouluissa harjoitettavan tutkimustoiminnan ja kehitystyön alueellinen peittävyys ja kehittämistarpeet ottaen huomioon asetetut korkeakoulupoliittiset lähtökohdat, tiede- ja teknologianeuvoston, talousneuvoston ja sisäasiainministeriön alueellista kehittämistä koskeva työ, aluestrategiat, korkeakouluverkon laajentamista koskevat esitykset ja korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen tarjoamat mahdollisuudet. Selvitystensä pohjalta työryhmän tuli edelleen laatia vuoden 2006 loppuun ulottuva korkeakou-

lulaitoksen alueellisen kehittämisen toimenpideohjelma ja arvioida ohjelmasta aiheutuvat kustannukset. Opetusministeriön kansliapäällikön Markku Linnan johdolla toiminut työryhmä sai työnsä valmiiksi marraskuussa 2001 ja luovutti raporttinsa opetusministeri Maija Raskille joulukuun alussa 2001.

Työryhmä rajasi tehtävänsä ja asetti tavoitteensa edellä luonnehditun yleisen strategian mukaisesti. Työryhmän tavoitteeksi otettiin näin valtakunnallisen tason alue- ja korkeakoulupolitiikan yhteensovittaminen opetusministeriön näkökulmasta pitäen lähtökohtana sitä, että alueet itse ohjaavat kehitystään omista vahvuuksistaan lähtien. Alueille on turvattava riittävästi korkeatasoisia osaajia ja toimintaedellytyksiä osaamisen kehittämiseksi. Vaikuttavuutta arvioi-
dessaan työryhmä korosti erityisesti taloudellista näkökulmaa. Korkeakoulujen toiminnalta toivottiin entistä selkeämpää vaikuttavuutta niin uusien innovaatioiden kuin osaamisen luomisen ja levittämisenkin kannalta. Tavoitteena oli lisäksi löytää joitakin sellaisia vaikuttavuuden keinoja, joita maassamme ei vielä ole riittävässä määrin hyödynnetty ja joilla voidaan nähdä olevan myönteisiä alueellisia kehitysvaikutuksia.

Kuvio 1: Korkeakoulut ja alueellinen kehittäminen.

Tavoitteena oli siis luoda edellytykset valtakunnalliselle, samalla alueellisesti kattavalle ja alueet huomioon ottavalle innovaatiopolitiikalle, jossa alueellista kehitystä ohjaava valtakunnallinen aluepolitiikka ja korkeakoululaitosta ohjaava korkeakoulupolitiikka olisivat sovitettavissa yhteen niin, että korkeakoulujen vaikuttavuus alueillaan verkostojen ja muiden yhteistyömuotojen avulla löytäisi uusia muotoja ja muutoinkin vahvistuisi. Tavoitetta havainnollistettiin kuviolla (kuvio 1).

Aluenäkökulman korostuminen yliopistojen tehtävissä

Taustamateriaali, johon olen edellä tukeutunut, osoittaa selvästi, että uuden vuosituhanen alun Suomessa vallitsee vahva näkemys siitä, että maamme henkisen ja aineellisen hyvinvoinnin perusta luodaan koulutuksella ja tutkimuksella. On kyettävä jatkuvasti luomaan uutta tietoa ja osaamista läpi koko koulutus- ja tutkimusjärjestelmän. Osaamisperustaa on jatkuvasti vahvistettava, jotta sen laajavaikutteinen hyödyntäminen olisi mahdollista kestäväällä tavalla myös tulevaisuudessa. Yliopistojen rooli on tässä luonnollisesti yksi avaintekijöistä. Mutta tämä ei enää riitä yliopistojen tehtäväksi. Uutta tietoa ja uusia tutkimustuloksia on kyettävä siirtämään edelleen joustavasti sosiaaliseen, taloudelliseen ja kulttuuriseen kehittämistyöhön ja kansalaisten käyttöön. Yliopiston perinteisten ydintehtävien, opetuksen ja tutkimuksen ohella ovat uutena tehtäväalueena nousseet voimakkaasti esiin ulkoiset tehtävät ja velvoitteet sekä sitoutuminen alueelliseen ja yhteiskunnalliseen vastuuseen.

Ei ole sattuma eikä pelkästään suomalainen ilmiö, että yliopistojen yhteiskunnallinen ja sen keskeisenä elementtinä alueellinen rooli on vahvistunut erityisesti 1990-luvulla voimakkaasti. Merkityksen kasvu on seurausta sekä kansainvälisistä trendeistä että muuttuneista kansallisista olosuhteista. Yleisenä taustatekijänä voidaan lisäksi katsoa vaikuttavan koko maapallon kattavan vahvan koulutusoptimismin. Kehitysmaat uskovat voivansa nousta kehittyneiden maiden

joukkoon vain koulutustaan lisäämällä, ja kehittyneimpienkin maiden jatkuvan kehityksen ja menestymisen edellytyksenä on niiden koulutustason jatkuva nousu.

Suomalaisessa ilmiössä tämä koulutusoptimismi ulottuu maakunta-, seutukunta- ja aina kuntatasolle saakka. Kun edellä mainittu korkeakoululaitoksen alueellista kehittämistä pohtinut työryhmä kuuli työnsä aikana mm. maakuntien liittoja, toivat liitot esitystensä perusteiksi maakuntiansa tulevaisuuden visiot ja strategiat, jotka poikkeuksetta rakentuivat osaamisen ja sen edellytyksenä olevien koulutuksen ja tutkimuksen luomalle perustalle. Oli jopa aistittavissa tai suorastaan pelättävissä, että maakunnat asettavat liiankin suuria odotuksia määrältään ja laadultaan lisääntyvän koulutuksen ja tutkimuksen kyvyille ratkaista maakunnissa esiintyvät ongelmat. Näihin ylimitoitettuihin odotuksiin viittasi mm. Joensuun yliopiston rehtori Perttu Vartiainen lukuvuoden avajaispuheessaan syksyllä 2001: ”Yliopistojen alueelliselle vaikuttavuudelle asetetaan usein liian korkeita ja pikaisesti hyödynnettäviä tavoitteita. Tämä koskee erityisesti yksipuolista uskoa teknologiavetoiseen toimintamalliin ja omaa yliopistoaan vaille jääneiden maakuntakeskusten pyrkimystä luoda hankerahoituksella jonkinlaista korvikeyliopistoa.”

Aluenäkökulma ja kansainväliset trendit

Huomion kiinnittäminen yliopistojen merkitykseen alueellisena toimijana ja sen seurauksena syntyviin alueellisiin vaikutuksiin on ollut 1990-luvulta lähtien yleismaailmallista. Tämä ilmenee toisaalta vahvoina panostuksina yliopistoverkoston ulottamiseksi myös haja-asutusalueille, toisaalta laajoina kansallisina ja kansainvälisinä yliopistojen aluevaikutuksia arvioivina ja edistävinä ohjelmina.

Pohjoismaat tarjoavat hyvän esimerkin koko maan kattavasta yliopistotarjonnasta ja nimenomaan perinteisen yliopistomallin mukaan toteutettuna (perinteisellä yliopistomallilla tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että yliopistojen tehtäviin kuuluu sekä perus- että

tutkijakoulutus ja tutkimus). Tromssan yliopisto Norjasta, Uumajan yliopisto Ruotsista ja Oulun yliopisto meiltä Suomesta mainitaan toistuvasti esimerkkeinä onnistuneista päätöksistä perustaa ja sijoittaa yliopisto etäälle maan pääkaupungista ja erityisesti pohjoiselle alueelle ja luoda näin uutta elinvoimaa väestökadon ja taloudellisen taantumun uhan alla olleille alueille. Yliopistoverkoston lisäksi kukin näistä maista on luonut rinnakkaisen korkeakoulujärjestelmän korkean asteen koulutustarjontansa täydentämään: alueelliset (maakunta)korkeakoulut Norjassa, (alueelliset) korkeakoulut (esim. Midhögskolan) Ruotsissa ja ammattikorkeakoulut Suomessa edustavat korkea-asteen toimijoita, joille koulutus on pääasiallinen toimintamuoto mutta joiden toimenkuvaan kuuluu myös tuottaa tutkimus- ja kehityspalveluja erityisesti korkeakoulun lähialueen tarpeisiin.

Myös muista kehittyneistä mutta laajoja harvaan asuttuja alueita sisältävistä maista, kuten esimerkiksi Kanadasta ja Australiasta, löytyy vastaavan tyyppisiä esimerkkejä. Erikoisin kohtaamani ratkaisu on vanhan ja vahvan yliopistoperinteen Isossa-Britanniassa. Skotlannin luoteis- ja pohjoisosissa sijaitseva University of Highlands and Islands on muodostettu suuresta joukosta pieniä erillisiä eri alojen oppilaitoksia, jotka ovat aikaisemmilta toiminnoiltaan ja tasoltaan vastanneet lähinnä meikäläisiä opistoja ja aikuiskoulutuslaitoksia. Hajautettu malli vielä korostuu, kun jokainen yksikkö toimii asutuksen rakenteen mukaisesti useassa eri toimipisteessä.

Useat maat ovat 1990-luvulla laatineet raportteja yliopistojen alueellisesta ja yleensä yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta sekä käynnistäneet aluekehitysohjelmia, joissa yliopistot ovat keskeisinä toimijoina. Englannin (UK) yliopistojen rehtorien neuvoston ja yhdysvaltalaisen Kellogg Commissionin raportit sisältävät esimerkkejä johtavissa yliopistomaissa toteutetuista projekteista. Pohjoismaiden ministerineuvostolla on omat aluetematikkaan liittyvät projektinsa. Ruotsissa asiassa on edetty aina lainsäädännön tasolle asti. Vuonna 1998 sikäläiseen yliopistolakiin kirjattiin yliopistoille ja korkeakouluille myös kolmas tehtävä, vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan

kanssa. Samaan aikaan Ruotsin hallitus otti käyttöön uuden alueellisen elinkeinopoliittisen instrumentin, alueelliset kehityssopimukset. Näissä läänikohtaisissa kehityssopimuksissa alueen yliopistoilla ja korkeakouluilla on keskeinen toimijan rooli. Kehityssopimusten toteutumista tuetaan resurssipanostuksin.

Aluenäkökulma ja muutokset kansallisissa olosuhteissa

Suomen kansallisissa oloissa on 1990-luvulla rinnan kansainvälisen kehityksen kanssa käynnistynyt useita merkittäviä muutosprosesseja, jotka ovat korostaneet yliopistojen alueellisen roolin ja tehtävän merkitystä. Vuosikymmenen alun syvä lama ja sitä seurannut pitkä ja voimakas kehityksen jakso ovat muuttaneet yhteiskunnan rakenteita syvältä. Taloudellinen kasvu keskittyy yhä selvemmin pelkästään pääkaupunkiseudulle ja muutamaaan voimakkaaseen kasvukeskukseen. Väestökehitys seuraa taloudellisia trendejä, ja osaa valtakunnasta uhkaa autioituminen samanaikaisesti kun toiset alueet tuskailevat ruuhkautumisen mukanaan tuomien ongelmien kanssa. Äärimmilleen kärjistyneenä voimakas taloudellinen ja väestöllinen epätasapaino voi jopa merkitä, että ihmisten todellinen hyvinvointi ei edes talouden kasvaessa lisääny missään osissa maataamme. Alueet on saatava kilpailukykyisiksi ja houkutteleviksi niin elinkeinoelämän kuin ihmistenkin silmissä. Jo aiemmin esiin tuodulla tavalla uskotaan, että osaamiseen ja osaamisedellytysten luomiseen panostaminen on nyky-yhteiskunnassa tehokkain keino tässä yhteydessä.

Kansallisista muutoksista, jotka ovat nostaneet alueelliset kysymykset uudelleen asemaan yliopistojen tehtäväkuvassa, osa on tapahtunut yliopisto- ja korkeakoululaitoksessa itsessään, osa on peräisin yhteiskunnan aluerakenteissa yleensä tapahtuneesta kehityksestä.

Uuden yliopistolainsäädännön (vuoden 1977 yliopistolaki ja vuoden 1998 yliopistoasetus) ja sitä edeltäneen valtion budjetti uudistuksen myötä yliopistot voivat entistä itsenäisemmin päättää toimin-

noistaan. Siis myös siitä, missä määrin alueellinen kehitystyö ja aloitteellisuus alueellisena toimijana kuuluvat niiden toiminta-ajatukseen. Suomalaisen aluepolitiikan kehitysvaiheita tarkastellessaan Perttu Vartiainen kutsuu nykysuuntausta uudeksi osaamisperusteiseksi aluepolitiikaksi, joka on seurausta tiedon ja osaamisen tulosta paitsi kansantalouden myös kehittyvien aluetalouksien keskeiseksi tuotannon-tekijäksi ja jonka liikevoimana ovat paikallinen aloitteellisuus ja verkottuminen. Tämä kehitys on tuonut yliopistoille aivan uuden alueellisen roolin. Alueellinen sitoutuminen ei ole enää vaihtoehtoinen, vähempiarvoinen strategia kansalliseen ja kansainväliseen menestykseen ja maineeseen pyrkimiselle, vaan teknologian siirtoa ja innovaatioketjun toimintaa edistävät teknologiakeskukset, osaimiskeskukset ja tiedepuistot sijaitsevat lähes poikkeuksetta tieteellisesti korkeatasoisten ja tunnustettujen yliopistojen yhteydessä.

Tämä haaste ulottuu yksilötasolle asti. Vielä 1980-luvulla oli tyypillistä, että esimerkiksi tutkijat jaettiin – ainakin mielikuvissa – helposti kahteen kastiin: Huippututkijat tekivät ulkomaisia vierailuja, julkaisivat kansainvälisesti ja olivat muutenkin monipuolisesti kansainvälisiä. Lähialueen ongelmista – eräitä aluetieteen kaltaisia eritysaloja ehkä lukuun ottamatta – katsottiin olevan kiinnostuneita vain tähän huippujoukkoon yltämättömien tutkijoiden. Nyt taas nähdään, että nimenomaan parhaat tutkijavoimat on saatava mukaan myös aluetta hyödyttävään kehitystyöhön.

Vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan kanssa on luonnollisesti tärkeää kaikille maamme yliopistoille. Alueellisen tehtävän merkitys kuitenkin korostuu ns. uusien, perustamisvaiheissaan voimakkaan alueellisen painotuksen omanneiden yliopistojen (vanhimpana Oulun yliopisto, perustettu 1958, ja nuorimpana Lapin yliopisto, perustettu 1979) kohdalla. Tämä on seurausta mm. siitä, että yliopiston merkitys alueen elinkeinoelämän kannalta on periferia-alueilla suhteellisesti suurempi kuin esimerkiksi pääkaupunkiseudulla: Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa korkeakoulujen osuus alueen T & K -menoista on noin puolet, kun vastaava osuus Uudellamaalla on vain yksi kuudesosa.

Arvioidessaan Itä-Suomen yliopistojen alueellista vaikuttavuutta vuonna 1998 kansainvälinen arviointiryhmä totesi loppuraportissaan, että nämä yliopistot ovat toimineet riittävän kauan saavuttaakseen vakiintuneen aseman yliopistojärjestelmässämme. Tällöin on tullut perustelluksi arvioida myös niiden panosta alueen talous- ja yhteiskuntaelämän kehittämiseksi sekä jo tehdyn työn että erityisesti tulevaisuusodotusten osalta. Tämä on helposti yleistettävissä koskemaan koko yliopistolaitostamme. Tietyistä puutteista ja kehitystarpeista huolimatta yliopistomme ovat infrastruktuurinsa ja ydintoimintojensa puolesta siinä tilassa, että niillä halutessaan on mahdollisuus osallistua ja niiltä voidaan perustellusti myös odottaa osallistumista konkreettiseen alueelliseen kehitystyöhön.

Viime vuosikymmenen merkittävin korkeakoulupoliittinen ja samalla merkittävin koulutuspoliittinen uudistus yleisestikin oli koko maan kattavan ammattikorkeakouluverkoston luominen perustamalla ammattikorkeakoulut fyysisesti aikaisemman opistoasteen oppilaitoksiin tukeutuen ja niitä sisällöllisesti tältä pohjalta kehittäen. Opetusministeriön voimassa olevan kehittämissuunnitelman mukaan ammattikorkeakouluja kehitetään osana kansainvälistä korkeakoulu-yhteisöä painottaen niiden asemaa korkeatasoisina työelämän ja sen kehittämisen asiantuntijoina. Painopisteenä ovat erityisesti PK-yritysten tarpeet ja alueellinen kehittäminen.

On selvää, että yliopistojen on ollut välttämätöntä reagoida ammattikorkeakouluihin myös ja nimenomaan uusina alueellisina toimijoina. Vaihtoehtoisia reagointitapoja on periaatteessa tietysti useita: yliopistot voisivat jättää alueellisen roolin kokonaan ammattikorkeakouluille ja keskittyä entistä selvemmin valtakunnalliseen ja kansainväliseen rooliinsa tai vaihtoehtoisesti vahvistaa omaa toimintaansa myös tällä sektorilla joko ammattikorkeakouluista erillään ja niiden kanssa kilpaillen tai ammattikorkeakoulujen kanssa tarkoituksenmukaisesta yhteistyöstä ja työnjaosta sopien. Aluksi ilmassa oli – ainakin valtakunnallisesti – selvää jännittyneisyyttä, ammattikorkeakoulujen tulon vastustustakin. Monilla alueilla, mm. Vaasassa, on sen sijaan paikallisesti ollut rakentavaa yhteistyötä alusta alkaen. Sittem-

min on päästy yleisestikin rauhanomaisempaan rinnakkaiseloon, myös yhteistyötä kehittäen ja siinä edeten.

Kilpailutilanne eri korkeakoulumuotojen välillä kuitenkin säilyy, sillä erityisesti alueellisessa toiminnassa ammattikorkeakoulujen ulkonaiset edellytykset ovat olennaisesti otollisemmat kuin yliopistojen. Ammattikorkeakoulujen ylin johto (hallitus, johtokunta tms.) muodostuu kunnallisista ja alueellisista päättäjistä, ja he tekevät mm. lopulliset budjettiratkaisut. Paikallis- ja aluetason päättäjien välitön yhteys ammattikorkeakouluihin tulee näin luonnostaan hallintomallin kautta. Yliopistojen kohdalla vastaava yhteys ja vaikuttamismahdollisuus esimerkiksi alueen kansanedustajilta hävisi, kun eduskunta ei enää yksityiskohtaisesti käsittele yliopistojen budjetteja. Takana ovat ne ajat, jolloin kansanedustaja voi esimerkiksi tehdä aloitteen tietyn alan professorin viran perustamiseksi alueensa yliopistoon. Yksittäisten yliopistojen ja niiden voimavarojen sijasta budjetissa luodaan vain kehys koko yliopistolaitoksen rahoitukselle.

Koulutussektorin ulkopuolisista tekijöistä maamme aluerakenteen viimeaikainen voimakas uudistaminen on eittämättä tärkein yliopistojen kolmannen tehtävän merkityksen kasvuun vaikuttanut kehityssuunta. Alueille on tullut uusia julkisen sektorin tai julkisen ja yrityssektorin yhdessä muodostamia organisaatioita, jotka ovat paitsi toimijoita aluekehitystyössä niin muodostavat myös tärkeän alueperustaisen rahoituskanavan. Viime vuosikymmenellä perustettiin uudet maakunnat ja niitä kuntayhtyminä hallinnoivat maakuntien liitot, kolmen ministeriön alueyksiköistä muodostetut työvoima- ja elinkeinokeskukset (TE-keskukset) sekä sisäasiainministeriön aluekehitysosaston hallinnoimat osaamiskeskukset. Näistä organisaatioista maakuntien liitot toimivat lakisääteisinä aluekehitysviranomaisina sekä kuntayhtymiensä suunnittelu- ja edunvalvontaorganisaatioina. TE-keskukset jakavat keskitetysti työvoima- ja elinkeinokysymyksiin liittyviä neuvonta- ja kehittämispalveluja sekä toimivat EU-asiantuntijana ja -rahoituskanavana, ja osaamiskeskukset ovat klusteriajattelulle rakentuvia ohjelmaperusteisia asiantuntija- ja kehitysyksiköitä. Rakenteilla oleva aluekeskusverkosto täydentää edelleen tätä uuden

ohjelma-perustaisen aluepolitiikan mukaista toimenpidesalkkua. Yliopistoilla on näin runsaasti uusia potentiaalisia alueellisia partnereita alueellista kehitystyötä ajatellen.

Yliopistojen rahoituksen rakenne on samanaikaisesti muuttunut ulkopuolisen rahoituksen jatkuvasti kasvattaessa sekä absoluuttista että suhteellista osuuttaan kokonaisrahoituksesta. Ulkopuolisen rahoituksen osuus Suomen yliopistolaitoksen kokonaisbudjetista on tällä hetkellä runsas kolmannes (36 % vuonna 2000). Merkittävä osuus tästä rahoituksesta on peräisin joko suoraan alueelta (lahjoitusvirat ja muu vastaava tuki kunnilta, maakunnilta ja yrityksiltä, tutkimussopimukset ja kehitysprojektit) tai EU:n ohjelmista alueellisiin tarkoituksiin tulevaa. Helsingin Sanomien 11.2.2002 julkaiseman uutisen mukaan Suomen yliopistoissa on vuonna 2002 noin 100 lahjoitusvaroin perustettua professuuria. Kun yhden professuurin palkkauskustannusten voidaan arvioida olevan noin 100 000 euroa vuodessa, saa yliopistolaitos yksistään tätä kautta noin 10 miljoonan euron vuosittaisen lisän ulkopuoliseen rahoitukseensa.

Alueellinen tehtävä – yliopistojen säädösperusteinen tehtävä?

Olen edellä tarkastellut sekä kansainvälisiä että kansallisia kehitysuuntia ja tekijöitä, jotka ovat nostaneet yliopistojen alueelliset tehtävät – ja yhteiskunnalliset tehtävät yleisemminkin – voimakkaasti yliopistolaitosta koskevan keskustelun piiriin. Tässä valossa onkin mielenkiintoista tarkastella, missä määrin nämä tehtävät sisältyvät yliopistojen laki- ja muihin säädösperustaisiin tehtäviin. Siitä huolimatta, että yliopistot voivat entistä vapaammin päättää sisäisestä organisoitumisestaan, budjettikäytännöistään ja toimintojensa järjestämisestä, valtiovallan taholta tuleva säädösohjaus on edelleenkin tiettyiltä osin varsin tiukkaa. Selvimmin tämä tulee esiin tutkintoon johdettavassa koulutuksessa, joka on koulutusaloittain asetuksin nimetty tiettyjen yliopistojen tehtäväksi.

Voimassa olevan uuden yliopistolain mukaan yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa nuorisoa palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa. Laki tuo painokkaasti esiin yliopistojen perinteiset ydintehtävät, vapaan tieteellisen tutkimuksen ja tutkimukseen perustuvan ylimmän opetuksen. Opetuksen ja tutkimuksen yhteys yhdistettynä vielä yleisen tieteellisen sivistyksen edistämiseen onkin yliopistojen ainutkertainen, yliopistot muista koulutusorganisaatioista erottava ominaisuus.

Edelleen huomataan, että yliopistojen on sivistys- ja kasvatustehtävässään palveltava isänmaata ja ihmiskuntaa. Yliopistot on näin määritelty toiminnaltaan sekä kansallisiksi että kansainvälisiksi. Yliopiston lähiympäristöön, sen omimpaan toiminta-alueeseen liittyvää erityistehtävää ei sen sijaan ole lakiin eksplisiittisesti kirjattu. Joko tehtävää ei ole pidetty tarpeellisena tai sitten sen on katsottu sanomattakin seuraavan yliopistojen laajemmasta yleisestä tehtävästä. Alueellisen tehtävän sisällyttämisen yliopistojen tehtäviin voi kuitenkin epäsuorasti päätellä olleen lainsäätäjän tarkoituksena, sillä uudessa laissa ensi kertaa mukana olevassa arviointipykälässä todetaan, että yliopistojen tulee arvioida koulutustaan, tutkimustaan sekä taiteellista toimintaansa ja niiden vaikuttavuutta. Voimakkaimmillaanhan vaikuttavuus on tietysti yliopiston lähiympäristössä.

Kuten aiemmin jo totesin, Ruotsissa on edetty asiassa pidemmälle kirjaamalla sikäläiseen yliopistolakiin yliopistojen ja korkeakoulujen tehtäväksi myös kolmas tehtävä, vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Lakiuudistuksen vaikutusta vielä tehostettiin, kun hallitus otti samanaikaisesti käyttöön uuden alueellisen elinkeinopoliittisen instrumentin, yliopistojen ja korkeakoulujen keskeisen toimijan roolia korostavat alueelliset kehityssopimukset. Kehitys Suomessa on kulkemassa samaan suuntaan. Korkeakoulujen alueellisen kehittämisen työryhmä esimerkiksi esitti muistionsa ensimmäisenä ehdotuksena, että korkeakoulujen roolia alueellisessa innovaatiojärjestelmässä kehitetään tähän samaan suuntaan.

Työryhmän mukaan korkeakouluilla on keskeinen rooli kansain-

välisen, kansallisen ja alueellisen innovaatiojärjestelmän kehittämisessä. Toiminnassa korostuu vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan kanssa. On myös luotava joustavia toiminta- ja kannustinmekanismeja tämän yhteiskunnallisen tehtävän hoitamiseen. Tässä tarkoituksessa työryhmä esitti, että yliopistolaissa ja valmisteilla olevassa ammattikorkeakoululaissa korkeakoulujen ”kolmanneksi” tehtäväksi asetetaan vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Myös opetusministeriön tulee vahvistaa alueellista toimintaansa mm. niin, että se sisällyttää omaan aluestrategiaansa korkeakouluja koskevaa tavoitteenasettelua ja on aktiivisessa keskusteluyhteydessä alueisiin (erityisesti TE-keskuksiin) ja muiden hallinnonalojen aluekehitystyöhön. Työryhmä näki niin ikään tarpeelliseksi, että korkeakoulujen yleiseen tavoitteenasetteluun sisällytetään alueellista kehittämistä koskevia tavoitteita ja kannustinmekanismeja. Ammattikorkeakoulujen tapaan myös yliopistojen tuloksellisuusrahoitusta voitaisiin kohdentaa alueellisen toiminnan ja aluevaikutusten perusteella. Rahoitusjärjestelyjen tulisi tukea korkeakoulujen yhteistyötä ja mahdollisuuksia yhteisiin toimintoihin.

Yliopistojen kolmas tehtävä määriteltäisiin siis laissa yleisesti vuorovaikutukseksi ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Ehdotukseen liittyvät konkreettiset toimenpide-ehdotukset osoittavat kuitenkin, että työryhmä on halunnut korostaa erityisesti yliopistojen alueellista tehtävää. Mikäli tehtävä myös lakiin kirjataan, on perusteltu syy odottaa, että se otetaan tulevaisuudessa huomioon yliopistojen rahoituksesta päätettäessä. Opetusministeriön asettamasta tulosohjauksen kehittämistyöryhmä II:sta kantautuneet ensimmäiset tiedot kertovatkin, että kolmannen tehtävän sisällyttäminen rahoitusmallin seuraavaan versioon on ollut vahvasti esillä ainakin työryhmän alkukeskusteluissa. Kolmannen tehtävän toteuttamiseen osoitettu budjettirahoitus, olipa se luonteeltaan hanke- tai tuloksellisuuspohjaista tai kokonaan korvamerkitsemätöntä, olisi erittäin tervetullut rahoituserä alueellisten koulutus-, tutkimus- ja kehittämisprojektien käynnistämiseksi.

Esimerkiksi Vaasan yliopiston alueellisessa toimintaympäristössä, kolmen Pohjanmaan alueella, vaikeus löytää rahoitusta pieniin-

kin kuntia tai PK-yrityksiä koskeviin tutkimuksiin tai kehityshankkeisiin on estänyt monen mielenkiintoisen hankkeen käynnistymisen. Mikäli yliopistolla itsellään olisi käytettävissään tällaisia tarkoituksia varten suoraan budjetissa osoitettuja määrärahoja, saataisiin hankkeet niiden turvin käynnistettyä esimerkiksi esitutkimusasteelle, mikä jälkeen rahoituksen löytyminen muista lähteistä olisi jo huomattavasti helpompaa.

Yliopistojen ohjauksen operatiivisena työkaluna toimivat nykyisin opetusministeriön ja yliopistojen välillä kolmivuotiskausiksi solmittavat tulossopimukset, joita tarkistetaan ja täsmennetään vuosittain. Keskeisten budjettiasioiden ja toiminnallisten yksityiskohtien lisäksi sopimuksissa määritellään muun muassa yliopistojen yhteiset tavoitteet ja sopijayliopiston tehtävä yleisessä muodossa. Muutama vuosi sitten oli vielä poikkeuksellista, että yliopiston tehtäviin oli selkeästi sisällytetty alueellisen toimijan rooli. Muun muassa tähän asiaan kiinnitti huomiota kolmen Itä-Suomen yliopiston alueellista roolia arvioinut kansainvälinen asiantuntijaryhmä loppuraportissaan. Ryhmä totesi olevansa hämmästynyt havaitessaan, että opetusministeriön ja yliopistojen välisissä tulossopimuksissa ei ollut mitään erityistä viittausta Itä-Suomeen. Ryhmän esimerkikseen ottamassa Kuopion yliopiston tulossopimuksessa vuosilta 1998–2000 korostettiin, että yliopiston tehtävänä on kansainvälisesti korkean tason tieteellisen tutkimuksen ja siihen perustuvan opetuksen avulla nostaa tiedon, osaamisen ja koulutuksen tasoa sekä edistää tiedon soveltamista elämisen laadun ja hyvinvoinnin parantamiseksi maassamme.

Vuosiksi 2001–2003 solmituissa tulossopimuksissa alueellinen tehtävä sen sijaan on jo mukana. Näissä uusimmissa tulossopimuksissa yliopistojen yhteiskunnallinen tehtävä, johon alueellinen tehtävä keskeisesti sisältyy, on ensi kertaa kirjattu kaikkia yliopistoja koskeviin yhteisiin tavoitteisiin. Sopimuksissa todetaan tältä osin, että yliopistojen toiminnan tavoite on korkea laatu tutkimuksessa, koulutuksessa ja taiteellisessa toiminnassa sekä vahvistunut yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja vuorovaikutus kulttuuri-, työ- ja elinkeinoelämän kanssa.

Yliopistokohtaisissa osioissa alueellisen tehtävän mukanaolosta on tullut yleissääntö. Esimerkiksi Kuopion yliopiston tehtäviin on nyt aiemman kansalliseksi luokiteltavan tehtävän lisäksi selkeästi kirjattu itäiseen Suomeen liittyvä alueellinen tehtävä: yliopisto vahvistaa toiminnallaan ja vaikuttavuudellaan erityisesti itäisen Suomen alueellista elinvoimaisuutta. Vaasan yliopiston sopimuksessa yliopiston alueellinen rooli on niin ikään mukana. Aluetta ei toisin kuin Kuopion yliopiston kohdalla määritellä maantieteellisesti, mutta pohjoismaisuuden korostuminen osana kansainvälisiä yhteyksiä johtaa ajatukset tältä osin luontevasti läntiseen Suomeen: yliopistolla on vahvat alueelliset, valtakunnalliset ja pohjoismaiset yhteydet osana laajempia kansainvälisiä yhteyksiä.

Yliopistojen omista sisäisissä suunnitteluprosesseissa ja -asiakirjoissa kolmas tehtävä on ollut pisimpään julkilausuttuna täydennyskoulutuksessa ja avoimen yliopiston toiminnassa. Tässä täydennyskoulutuskeskusten suorittamassa tehtävässä on korostunut nimenomaan yliopiston alueellinen rooli. Nyt tämä tehtävä on tullut myös yliopiston ydintehtävien alueelle. Seuraako kehityksestä yliopistoille tasapainotusdilemma? Joutuvatko tieteen ja tieteellisen ajattelun lähtökohdista johdetut korkeatasoisen tutkimuksen ja opetuksen tavoitteet ja yhteiskunta- ja elinkeinoelämää välittömästi palvelevan tutkimuksen ja koulutuksen tavoitteet törmäyskurssille? Joutuvatko yliopiston kansallinen ja kansainvälinen menestyminen ja maine uhatuksi, jos yliopisto panostaa voimakkaasti alueelliseen aloitteellisuuteen ja kehitystyöhön? Kuopion yliopiston tulossopimusesimerkkiä edelleen käyttäen: Voiko itäisen Suomen alueellisen elinvoimaisuuden vahvistaminen tapahtua kansainvälisesti korkean tason tieteellisen tutkimuksen keinoin, vai onko sitä varten luotava muita menettelyjä? Joutuvatko yliopisto tai sen yksittäiset tutkijat tekemään esimerkiksi tieteellisiä kompromisseja sopimuksen mukaisesti toimiessaan?

Edellä oleva johdattelu on tiivistettävissä kysymykseksi, onko edellä esitetyistä vaihtoehdoista valittavissa vain joko – tai vai voidaan-ko toimia myös sekä –että? Tätä keskustelua yliopistoissa käydään edelleenkin varsin usein. Esimerkiksi lahjoitusprofessorit, kun

lahjoittajana on yritys tai sitä lähellä oleva taho, nostavat herkästi pintaan keskustelun yliopiston perimmäisestä luonteesta ja tehtävästä. Alussa viitatuissa asiakirjoissa voimakkaasti esiin tuodun osaamiseen perustuvan Suomen täysimittainen toteutuminen kuitenkin edellyttää, että yliopistot välttävät vaarana olevan tasapainotusdilemman ja pystyvät toimimaan sekä-että-vaihtoehdon mukaisesti. Kyseessä on tällöin mittava oppimisprosessi, joka edellyttää kaikilta asianosaisilta muuttumiskykyä ja sopeutumista uusiin olosuhteisiin. Yliopistoilta edellytetään institutionaalista muuttumista ja sopeutumista, jotka koskevat koko yliopistoyhteisöä, eivät vain pientä asialle vihkiytyneiden joukkoa. Samalla oppimisprosessi koskee myös aluetta, jotta se täyttäisi osaamiseen perustuvan Suomen toteutumisen ehtona olevan oppivan alueen tunnusmerkit.

Yliopisto alueellisena vaikuttajana

Mitkä ovat sitten yliopiston alueellisen vaikuttavuuden eri muodot? Miten yliopisto näkyy alueellisena toimijana? Kun yliopistokeskustelu jollakin alueella on aikanaan käynnistynyt, niin ensimmäiseksi on yleensä vedottu alueella vallitsevaan koulutustarpeeseen. Yliopistoa on haluttu sekä alueen yleisen koulutustason nostajaksi että koulutetun työvoiman tuottajaksi tietyille aloille. Alueen nuorisolle on haluttu taata opiskelumahdollisuus lähellä kotipaikkaansa, jotta se myös valmistuttuaan jäisi helpommin palvelemaan alueen yhteiskunta- ja elinkeinoelämää. Keskustelu on noudattanut samoja linjoja niin uusien yliopistojen aikanaan perustettaessa kuin uusien koulutusalojen yliopistoon myöhemmin haluttaessa. Ammattikorkeakoulujärjestelmän luominen 1990-luvulla on hillinnyt uusien yliopistojen perustamisintoa, vaikka yksittäisiä aloitteita tässäkin suhteessa aina silloin tällöin tehdään. Uusien koulutusalojen perustaminen on kuitenkin jatkuvasti ajankohtaista, kun yliopistot pyrkivät laajentamaan koulutustarjontaansa joko alueen erityistarpeista johdetuille tai valtakunnallisesti keskeisen tärkeiksi koetuille alueille.

Yliopistollinen koulutustarjonta laajenee kuitenkin jatkuvasti myös alueellisesti, kun yliopistot perustavat toimipisteitä varsinaisen kotikaupunkinsa ulkopuolelle. Maamme 20 yliopistolla oli syksyllä 2001 yhteensä 23 paikkakunnalla 32 eri toimipisteessä sellaista toimintaa, joka mahdollisti tutkinnon suorittamisen. Tämän lisäksi

yliopistoilla on lukuisa määrä tutkimusasemia ja muita vastaavia toimipisteitä ympäri maata. Kun vielä otetaan huomioon, että 29 ammattikorkeakouluumme antavat tutkintoon johtavaa koulutusta yhteensä 82 paikkakunnalla, kattaa maamme korkeakoulujärjestelmä alueet varsin hyvin.

Opetusministeriön asettama liiketoimintaosaamisen vahvistamisen korkeakoululaitoksessa – työryhmä esimerkiksi ehdotti vuonna 2000 väliraportissaan, että kauppatieteellistä tutkintoon johtavaa koulutusta tulisi laajentaa Joensuun, Kuopion ja Lapin yliopistoihin sekä Mikkelissä ja Porissa sijaitseviin yliopistollisiin yksiköihin. Kaikki esitetyt ratkaisut perustuivat yhteistyö- ja verkostomalleihin: Joensuussa ja Kuopiossa tutkinnon myöntää Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu, Rovaniemellä Oulun yliopisto, Mikkelissä Helsingin kauppakorkeakoulu ja Porissa Turun kauppakorkeakoulu. Esitystä perusteltiin sekä kauppatieteellisen koulutuksen laajentamistarpeella että alueellisilla näkökohdilla. Esitys ei herättänyt suuria intohimoja suuntaan eikä toiseen. Syksyllä 2001 esityksen mukaiset laajennukset toteutettiin.

Toisen tuoreen esimerkin tarjoavat eri puolilta maata nousseet tekniikan alan koulutuksen laajentamis- ja kehittämishankkeet. Korkeakoululaitoksen alueellista kehittämistä pohtinut työryhmä esitti raportissaan, että Vaasan yliopistolle annetaan diplomi-insinöörin tutkinnonanto-oikeus sähkö- ja energiatekniikan sekä tietotekniikan aloilla vuodesta 2004. Kymmenen vuotta jatkunut yhteistyö Teknillisen korkeakoulun kanssa (koulutus on tapahtunut puoliksi kummankin osapuolen toimesta, tutkinnon on myöntänyt Teknillinen korkeakoulu) jatkuisi edelleen, mutta tulevan yhteistyön yksityiskohtiin työryhmä ei ottanut kantaa. Tämä esitys on synnyttänyt voimakkaita reaktioita puolesta ja erityisesti vastaan. Aluelähtöiset, Vaasan yliopiston profiilista ja kolmen Pohjanmaan elinkeinorakenteesta lähtevät perustelut esityksen toteuttamiselle ovat erittäin vahvat, mutta toisaalta nähdään, että tekniikan alan valtakunnallista yliopistotasosta koulutustarjontaa ei tulisi enää lisätä eikä ainakaan itsenäisenä sijoittaa sitä olemassa olevien yksiköiden ulkopuolelle.

Ratkaisut tämän koulutuksen osalta tapahtunevat vuoden 2002 aikana. Ratkaisu on lopulta poliittinen, koska se edellyttää asetustason muutosta koulutusta koskeviin säädöksiin. Vaakakupissa ovat tällöin toisaalta koulutus- ja tutkimusjärjestelmän nykyrakenteiden sekä tiukan keskushallintokontrollin säilyttäminen ja toisaalta alueen tarpeista ja edellytyksistä lähtevän koulutuksen ja tutkimuksen kehittäminen.

Koulutuksen tarjoaja, koulutustason nostaja

Tilastoaineistojen perusteella on osoitettavissa, että uusien yliopistojen perustamisella on ollut merkittävä vaikutus alueiden opiskelijavirtoihin. Kolmen Itä-Suomen yliopiston alueellisen vaikuttavuusarvioinnin yhteydessä näitä virtoja analysoitiin varsin perusteellisesti. Tulokset on raportoitu yhteenvedona arvioinnin ulkopuolisen asiantuntijaryhmän loppuraportissa sekä yksityiskohtaisesti ryhmän puheenjohtajan Urban Dahllöfin erillisselvityksessä. Runsaat kolmekymmentä vuotta sitten perustetut kolme yliopistoa ovat tasaisen nousujohteisesti kasvattaneet osuuttaan alueelta (entiset Kuopion, Kymen, Mikkelin ja Pohjois-Karjalan läänit) kotoisin olevista, yliopisto-opinnot aloittaneista opiskelijoista aikavälillä 1977–1996. Vuonna 1977, jolloin yliopistot olivat toimineet vajaat kymmenen vuotta, vain neljäsosa Kuopion, Kymen ja Mikkelin läänin sekä vajaa puolet Pohjois-Karjalan läänin yliopisto-opinnot aloittaneista opiskelijoista sai opiskelupaikan jostakin kolmesta oman alueensa yliopistosta. Vuonna 1996 kolmen ensiksi mainitun läänin uusista opiskelijoista jo puolet ja Pohjois-Karjalan läänistä useampi kuin kolme neljästä opiskelijasta aloitti opiskelunsa jossakin kolmesta Itä-Suomen yliopistosta. Itä-Suomen yliopistojen suuresti kasvanut osuus alueen nuorison opiskelupaikkavalinnoista on merkinnyt ennen kaikkea pääkaupunkiseudun yliopistojen osuuden laskua.

Itäsuomalaisten yliopistojen koulutustarjonnan luonne näkyy josain määrin mm. siinä, että naisten osuus oman alueen yliopistoissa

aloittaneissa on 5–10 prosenttiyksikköä suurempi kuin vastaava osuus miesten kohdalla. Poikkeuksen muodostaa Kymen lääni, jossa aivan ilmeisesti Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun vaikutuksesta miesten ja naisten osuudet ovat tasoittuneet saman suuruisiksi. Tarkasteltaessa läänikohtaista tarjontaa ja kysyntää huomataan myös suuria eroja. Vuonna 1995 yliopisto-opinnot aloittaneista pohjoiskarjalaisista opiskelijoista 65 % aloitti opintonsa omassa läänissään, ts. Joensuun yliopistossa. Mikkelin läänissä vastaava luku oli vähäisen tarjonnan johdosta vain noin 15 % (ja se piti vielä sisällään suuren eron eri sukupuolten välillä Joensuun yliopiston Savonlinnan yksikön koulutustarjonnan luonteen vuoksi: naiset 25 %, miehet 5 %).

Yliopistot saavat uusien opiskelijoiden kirjoittautumisen myötä varsin hyvän kuvan keskeisistä rekrytointialueistaan. Tilastokeskuksen nykyisin maakuntapohjalla keräämistä ja ylläpitämistä uusien opiskelijoiden tilastoista muodostuu vastaava kuva valtakunnan kattavasti. Suhteellisesti keskittyneintä opiskelijarekrytointi on pääkaupunkiseudun ja muiden suurten kaupunkien (Turku, Tampere) yliopistoissa: vuonna 1999 vähintään 80 % näiden yliopistojen uusista opiskelijoista oli kotoisin yliopiston omasta tai jostakin naapurimaakunnasta. (Maakunnan ottaminen aluejaon pohjaksi on yliopistotilastojen kyseessä ollessa usein liian tiheä; korkeakoulujen alueellisen kehittämisen työryhmä käyttikin jakoperusteena edellä olevaa ”joustavaa suuraluetta”: maakunta ja sen naapurimaakunnat.) ”Uusissa alueellisissa” yliopistoissa tämä osuus vaihteli Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun 65 %:sta Lapin yliopiston 80 %:iin. Erityisesti pääkaupunkiseudun yliopistot esiintyvät usein mielellään valtakunnallisessa roolissa ja sitä monessa suhteessa tietysti ovatkin (mm. Helsingin yliopistossa ja taideyliopistoissa ainoastaan edustettuna olevat koulutusalat). Opiskelijarekrytoinnin osalta voidaan kuitenkin hieman kärjistäen todeta, että valtakunnallisuutta esiintyy erityisesti maakuntayliopistoissa ja alueellisuutta valtakunnallisiksi mielletyissä pääkaupunkiseudun yliopistoissa!

Tilastoista siis selviää, mistä opiskelijat yliopistoihin tulevat. Vastaavia tilastoja ei kuitenkaan ole laadittu alueiden näkökulmasta. Kun

Dahlöf Itä-Suomen yliopistojen alueellisen vaikuttavuusarvioinnin yhteydessä ryhtyi selvittämään alueen opiskelijavirtoja, hän joutui toteamaan, että valmiita tilastoja asiasta ei ollut. Edellä referoidut Itä-Suomea koskevat tulokset olivat siten seurausta varsin vaativasta, eri perustilastoja yhdistelevästä selvitystyöstä. Yliopistojen alueellisen tehtävän korostuessa onkin välttämätöntä, että uusien opiskelijoiden kotipaikkatilastoinnissa otetaan tulevaisuudessa yliopistonäkökulman (mistä yliopisto saa opiskelijansa) rinnalle myös alueellinen näkökulma (missä alueen – seutukunnan, maakunnan tai näitä laajemman kokonaisuuden – opiskelijat aloittavat yliopisto-opintonsa). Ammattikorkeakoulujen kohdalla tämä tilastointi onkin jo järjestetty. Selitys lienee, että ammattikorkeakoulut koetaan myös opiskelijarekrytoinnin osalta yliopistoja alueellisemmiksi. Tämä on tietysti ollut yksi järjestelmän luomisen lähtökohdistakin, vaikka eräillä ammattikorkeakouluilla on myös selvästi valtakunnallista roolia.

Koulutetun työvoiman tuottaja

Yliopistojen lisäksi mm. ammattijärjestöt ovat seuranneet tutkinnon suorittaneiden sijoittumista työelämään myös alueelliselta pohjalta. Tilastokeskus on kehittämässä aluetietokantaa, joka tulee sisältämään myös sijoittumista koskevat tiedot. Korkeakoululaitoksen alueellisen kehittämisen työryhmän selvityksen mukaan vuosina 1996–1999 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden sijoittuminen valmistumisen jälkeen (asuinpaikkakunnan mukaan) on pääkaupunkiseudun yliopistoilla yhtä keskittynyttä omalle alueelle kuin niiden opiskelijarekrytointikin. Helsingin yliopiston ja taidekorkeakoulujen valtakunnallinen luonne näkyy tosin sijoittumistilastoissa lievästi niin, että sijoittuminen Uudenmaan ja sen naapurimaakuntien ulkopuolelle on muutaman prosenttiyksikön suurempaa kuin niiden rekrytointi vastaavalta alueelta. Sibelius-Akatemian kohdalla ero on suurin, 9 prosenttiyksikköä. Taideteollinen korkeakoulun kohdalla ollaan lähes tasapainotilassa. Teknillisessä korkeakoulussa ja kauppa-

korkeakouluissa tutkinnon suorittaneet jäävät sen sijaan rekrytointiastetta useammin Uudellemaalle tai sen naapurimaakuntiin. Teknillisen korkeakoulun kohdalla ero on peräti 9 prosenttiyksikköä (82 → 91 %). Helsingin kauppakorkeakoulun kohdalla oman alueen osuus on puolestaan jo valmiiksi suuri: uusista opiskelijoista rekrytoidaan 94,5 % omalta alueelta ja tutkinnon suorittaneista 96 % sijoittuu sinne.

Muiden yliopistojen kohdalla sijoittumisen yleiskuva on pääosiltaan yhtenäinen: suurin osa valmistuneista sijoittuu yliopiston sijaintimaakuntaan tai naapurimaakuntaan, mutta ei kuitenkaan rekrytointiastetta vastaavassa määrässä. Saavana osapuolena on poikkeuksetta Uusimaa. Suurimmat erot omalta alueelta tapahtuvan rekrytoinnin ja omalle alueelle sijoittumisen välillä ovat Turun kauppakorkeakoulussa (39 prosenttiyksikköä), Lappeenrannan teknillisessä korkeakoulussa (35 prosenttiyksikköä) ja Vaasan yliopistossa (34 prosenttiyksikköä), viimeksi mainitussa ensisijaisesti sen suuren kauppatieteellisen yksikön johdosta. Nämä kaikki kolme yliopistoa kokevat Uudenmaan imun erityisen voimakkaana: 49 %, 41 % ja 42 % valmistuneista vastaavassa järjestyksessä yliopistoittain lueteltuina siirtyvät valmistuttuaan työtehtäviin Uudellemaalle.

Kuopion yliopiston kohdalla ero muualle siirtyvien hyväksi on myös suuri (24 prosenttiyksikköä), mutta tässä tilanteen tekee hieman erilaiseksi se, että Uudellemaalle sijoittuvien osuus on ”vain” 19 %. Valtakunnallista tehtävää toteuttavilla koulutusaloillaan (farmasia, lääketiede) Kuopion yliopisto tuottaa näin yliopistossa koulutettua työvoimaa merkittävästi myös oman alueensa ja Uudenmaan ulkopuolelle (30 % valmistuneista sijoittuu tälle ”muun Suomen” alueelle). Pääkaupunkiseudun ulkopuolisista yliopistoista parhaiten omalle alueelle jäävät Oulun yliopistosta, Turun yliopistosta ja Tampereen teknillisestä korkeakoulusta valmistuneet (71 %, 69 % ja 69 %). Ei mitenkään yllättävä tulos, kun sitä verrataan vahvimpien valtakunnanosakeskustemme muodostamaan verkostoon.

Myös Helsingin Sanomat on äskettäin tarkastellut laajahkosti yliopistoista ja ammattikorkeakouluista valmistuneiden alueellista

sijoittumista. Aluejaon muodostivat tällöin maakunnat. Tulokset ovat pääosiltaan saman suuntaiset kuin edellä. Aluejaon erilaisuuden (maakuntaryhmien sijasta maakunnat), rekrytoinnista irrallaan tapahtuneen sijoittumisen tarkastelun ja ennen kaikkea uutisen kirjoittajan tulkintojen ja uutisen otsikoinnin (”Yliopistot kouluttavat väkeä etelälle. Maakuntien korkeakouluverkon alueellinen perusajatus muuttuu.”) johdosta uutinen synnyttää harhaisen ja tosiasioita vastamattoman mielikuvan korkeakouluverkon epätasapainosta. Yliopistojen vaikuttavuuden maakuntarajat ylittävä ja viime kädessä kansallinen luonne on jäänyt uutisessa vaille tarkastelua. Korkeakoulujen alueellisen kehittämisen työryhmän käyttämä laajempi aluekokonaisuus (sijaintimaakunta naapurimaakuntineen) sekä valmistuneiden sijoittumisen tarkastelu rekrytointialueeseen liitettynä antavatkin tässä suhteessa oikeamman suuntaisen kuvan yliopistojen vaikutusalueesta. Tällaisellakin jaottelulla ja tarkastelulla Uudenmaan vahva vetovoima toki näkyy, kuten edellä on todettu.

Jalostava työvoimapumppu

Kokonaiskuvan saamiseksi korkeakoulujen koulutusprosessista onkin syytä tarkastella ketjua kotipaikkakunta – opiskelupaikkakunta/oppilaitos – asuinpaikkakunta valmistumisen jälkeen. Jyväskyläläiset tutkijat Raimo Mäkinen ja Kristiina Korhonen ovat kuvanneet tätä ketjua mielenkiintoisella työvoimapumppu-metaforalla. Opiskelijat rekrytoidaan joltakin alueelta, ja valmistuttuaan he niin ikään sijoittuvat jonkin alueen elinkeinoelämän palvelukseen tai muiksi toimijoiksi. Yksittäisen opiskelijan kohdalla rekrytointi- ja sijoittumisalueet voivat olla sekä keskenään että oppilaitoksen sijaintialueeseen nähden joko samoja tai eri alueita. Erilaisten sama/eri-kombinaatioiden perusteella tutkijat kuvaavat oppilaitoksia viitenä eri pumpputoimintona:

- 1) *suihkukaivo*: rekrytointi, opiskelu ja sijoittuminen kaikki samalla alueella

- 2) *työntöpumppu*: rekrytointi ja opiskelu samalla alueella, sijoittuminen muualle
- 3) *rikastamo*: rekrytointi ja sijoittuminen samalla alueella, opiskelu muualla
- 4) *imupumppu*: rekrytointi muualta, opiskelu ja sijoittuminen samalla alueella
- 5) *siirtopumppu*: rekrytointi, opiskelu ja sijoittuminen kaikki eri alueilla.

Jokaisella oppilaitoksella on ilmeisestikin kaikkia yllä olevia ominaisuuksia, mutta tarkastelut edellä jo osoittavat, että ominaisuuksien erilainen painottuminen synnyttää erilaisia profiileja.

Tutkijat demonstroivat pumppumalliaan esimerkkiaineistolla, jonka muodostivat kaikki lukuvuonna 1996/97 suomenkielisissä yliopistoissa ekonomin (kauppätieteiden maisterin) tutkinnon sekä ammattikorkeakouluissa tradenomin tutkinnon suorittaneet. Melko hyvän postikyselysaannon (vastausprosentti 62) jälkeen analysoitavaksi aineistoksi muodostui noin 550 ekonomia ja noin 900 tradenomia. Kotikunnan mittaus perustui henkilön tilanteeseen 15-vuotiaana ja sijoittumiskunnan mittaus tilanteeseen marraskuussa 1997 eli keskimäärin runsas puoli vuotta tutkinnon suorittamisen jälkeen. Alueellisenä jaotteluperusteena käytettiin työ- ja elinkeinopiirejä. Alueyksikkö on siten tässäkin aiempaa aluetyöryhmän raporttiin pohjautuvaa tarkastelua pienempi: TE-piirit vastaavat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta maakuntia.

Koko maan aineistossa yliopistosektorin vallitseva toiminto oli suihkukaivo (35 %): kolmasosa ekonomin tutkinnon suorittaneista oli opiskellut kotipaikkaansa vastaavalla alueella ja jäänyt tälle alueelle myös töihin. Siirto- ja imupumppuina yliopistot toimivat 20 %:n tasolla, rikastamona 15-prosenttisesti ja työntöpumppuna 9-prosenttisesti. Ammattikorkeakoulujen vallitseva toiminto oli vielä selvemmin suihkukaivo (53 %). Imupumppuina ne toimivat 15 %:ssa tapauksista muiden toimintojen ollessa 10 %:n tasolla. Yliopisto-opiskelijat ovat siis selvästi liikkuvampia kuin ammattikorkeakoulujen opiskelijat. Suhteellisesti suurin ero on oppilaitosten siirtopumppu-

toiminnassa: liikkuvuus oppilaitoksen sijaintipaikan ulkopuolisten TE-piirien välillä on yliopisto-opiskelijoilla yli kaksinkertainen ammattikorkeakouluissa opiskeleviin verrattuna.

Aineistoa on analysoitu myös jaoteltuna kolmeen suuralueeseen: Uuteenmaahan, muuhun Etelä-Suomeen (Varsinais-Suomen, Satakunnan, Hämeen ja Kymen TE-piirit) ja muuhun Suomeen. Maamme asutuksen, taloudellisen kehityksen ja työllistymismahdollisuuksien alueellisen jakautumisen johdosta ei ole yllättävää, että tulokset eri suuralueiden kesken vaihtelevat varsin dramaattisesti. Uudella maalla korostuvat suihkukaivo- ja imupumpputoiminnot ja vielä niin, että oppilaitostyyppien välinen ero häviää: sekä yliopistot että ammattikorkeakoulut kouluttavat työvoimaa lähinnä vain oman TE-piirin elinkeinoelämälle (90 %). Sijoittuneista yli 60 prosentiksi on oman alueen nuoria (suihkukaivo-ilmio) ja lähes 30 prosentiksi muualta tulleita opiskelijoita (imupumppu-ilmio).

Kahden muun suuralueen osalta yliopistot ja ammattikorkeakoulut sen sijaan eroavat toisistaan, muun Suomen alueella vielä voimakkaammin kuin Etelä-Suomessa. Ammattikorkeakoulujen suihkukaivo-ominaisuus säilyy kummallakin alueella runsaassa 50 %:ssa ja loppuosan jakautuminen muitten toimintojen kesken on suhteellisen tasainen. Yliopistot toimivat suihkukaivoina Etelä-Suomessa kolmasosaltaan, mutta muualla Suomessa vain viidesosaltaan. Muun Suomen yliopistojen päätehtäviksi nousevatkin toiminnat siirtopumpuna (30 %) ja rikastamona (22 %). Siirtopumppu on tärkeä tehtävä myös Etelä-Suomessa (26 %), loput kolme toimintaa ovat vajaan 15 %:n tasolla.

Mikä sitten olisi toivottu yliopiston profiili edellä tarkasteltua luokittelua käyttäen? Eroavatko yliopiston ja alueen toiveet tässä suhteessa? On helppo päätellä, että toiminnan painottuminen suihkukaivotyyppiseksi toteuttaa parhaiten alueen toiveet: alueen nuorisolle tarjoutuu opiskelumahdollisuus lähellä kotipaikkaansa, ja näin se valmistuttuaan todennäköisesti helpommin jää palvelemaan alueen yhteiskunta- ja elinkeinoelämää. Myös imupumppuefekti on alueen kannalta houkutteleva: yliopisto vetää opiskelijoita muilta alueilta,

ja valmistuttuaan nämä jäävät työtehtäviin opiskelupaikkansa läheisyyteen. Mutta kuten kaupallisen alan esimerkki selvästi osoittaa, tämä edellyttää sellaisia työmarkkinoita ja muita sijoittumiseen vaikuttavia tekijöitä, joita vain pääkaupunkiseutu ja Uusimaa pystyvät merkittävässä määrin tarjoamaan.

Yliopiston näkökulmasta tilanne on hieman toinen. Jos asiaa tarkastellaan pelkästään yliopiston toisen perinteisen ydintehtävän, koulutuksen, näkökulmasta, kaikki viisi toimintamuotoa toteuttavat tätä tehtävää. Suihkukaivo- ja imupumppuominaisuuksien lisäksi myös toiminnat rikastamana ja siirtopumppuna kertovat yliopiston onnistumisesta koulutustehtävässään: muualta tulevat opiskelijat kokevat yliopiston mielenkiintoiseksi ja halutuksi opiskelupaikaksi, ja valmistuttuaan heillä on kysyntää, joko kotiseudullaan tai muualla maassa. Vaikka viides toiminto, työntöpumppu, johtaakin tietyllä tavalla alueelta tapahtuvaan aivovienttiin, merkitsee se kuitenkin yksilön kannalta sitä, että alue pystyy tarjoamaan nuorisolleen kouluttautumismahdollisuuden tulevaa elämäntehtävää varten. Alueelta lähtenyt voi toki muuallakin toimimalla myöhemmin hyödyttää aluetta, jolla on lapsuutensa viettänyt ja opiskelunsa suorittanut. Tilanne on jossain määrin vastaava kuin ulkomaisiin työtehtäviin siirtyneiden koulutettujen suomalaisten kohdalla.

On kuitenkin selvää, että mitään todellista ristiriitaa yliopiston ja alueen näkökulmien välillä ei ole. Vahva, myös muita alueita koulutuksellisesti hyödyttävä yliopisto on tietenkin sijaintialueenkin etu. Yliopiston ja alueen on vain yhdessä löydettävä keinot, joilla yliopiston muiden toimintaloikojen panosta pystytään alueella täysimääräisesti hyödyntämään. Yliopiston kolmas tehtävä on avainsana tässäkin.

Aluetalouden taloudellinen toimija

Yliopisto on oman erityisluonteensa ja -tehtävänsä lisäksi myös yritykseen tai julkisen hallinnon organisaatioon rinnastettava taloudellinen toimija. Yliopisto luo työpaikkoja, se synnyttää välittömiä ja

välillisiä rahavirtoja sijaintialueelleen ja nykyisten opiskelijoiden kotipaikkasäännösten mukaan kasvattaa myös yliopiston sijaintikaupungin väkilukua. Useat eri yliopistot ovat mitanneet tämän taloudellisen toiminnan sekä suorita että kerrannaisia tulo- ja työllisyysvaikutuksia mm. panos-tuotosanalyysillä. Itä-Suomen yliopistojen itsearviointiensa yhteydessä tekemien panos-tuotosanalyysien mukaan niiden välittömät taloudelliset vaikutukset (palkat, hyödykkeiden ja palvelujen hankkiminen, rakentaminen, opiskelijoiden kulu-tus) aluetalouteen olivat vuonna 1997 yhteensä 700 miljoonaa markkaa ja kerrannaisina vaikutuksina (suorien rahavirtojen vaikutus tuotantoon, verotuloihin, työpaikkoihin) 1 100 miljoonaa markkaa. Yliopistojen välitön työllistävä vaikutus oli samaan aikaan lähes 3 000 henkeä ja välillinen vaikutus noin 2 000 henkeä. Yliopistot muodostavat pelkästään tämän ns. passiivisen vaikutuksen johdosta merkittävän taloudellisen tekijän alueellaan.

Edellä kuvatut yliopistosta alueeseen kohdistuvat vaikutukset – opiskelupaikkojen tarjoaminen alueen nuorisolle ja sen myötä syntyvä yleinen koulutustason nousu ja koulutetun työvoiman tarjontapotentiaali alueelle sekä kansantalouden tilinpidon mukaiset tulo- ja työllisyysvaikutukset aluetalouteen – ovat seuraus pelkästä yliopiston olemassaolosta alueella. Aina 1990-luvun alkuun asti kiinnitetiinkin huomio lähinnä näihin ensisijaisvaikutuksiin, sillä tuon ajan aluepolitiikkaan kytkeytyvän korkeakoulupolitiikan tavoite oli lähinnä taata hyvinvointiyhteiskunnalle sen tarvitsemat osaajat. Yliopiston roolia aktiivisena aluekehittäjänä ja alueellisena toimijana alkoivat ensimmäisinä toteuttaa yliopistojen tietyt erillislaitokset, täydennyskoulutuskeskukset ja palvelututkimuslaitokset.

1980-luku merkitsi läpimurtoa näiden yksiköiden toiminnassa. Vahvimmat täydennyskoulutuskeskuksista kehittyivät jopa ”yliopistoiksi yliopistoissa”, jolloin niiden toimintastrategioita ei välttämättä luotu yhdessä emoyliopiston kanssa eikä siten osana yliopiston kokonaisstrategiaa. Uuden, paikalliseen aloitteellisuuteen ja verkottumiseen perustuvan osaamisperusteisen aluepolitiikan edellytyksenä kuitenkin on, että aluekehittäjän ja alueellisen toimijan rooli omak-

sutaan myös yliopiston ydintoiminnoissa läpi koko yliopistoorganisaation, ei pelkästään täydennyskoulutus- ja kehittämiskeskuk-
sissa. Tällöin täydennyskoulutuskeskukset ovat tässä luonnollisesti
täysipainoisesti mukana.

Alueen dynamo ja veturi

Uudessa ajattelussa yliopistot nähdään yhä selvemmin alueidensa
aktiivisina dynamoina ja vetureina. Niiden ympärille ja niiden kans-
sa välittömään vuorovaikutukseen ovat syntyneet teknologiakylät, tie-
depuistot ja yliopistojen vahvuusalueisiin liittyvät osaamiskeskukset.
Myös uusimmissa aluekeskusohjelmissa yliopistot ovat keskeisellä
sijalla niissä aluekeskuksissa, joissa on yliopistollista toimintaa. Esi-
merkiksi Vaasan yliopisto oli keskeisesti mukana laadittaessa Vaasan
seudun aluekeskusohjelmaa, ja yliopisto on osaltaan sitoutunut oh-
jelman toteuttamiseen. Näiden uusien toimintojen myötä yliopisto-
jen perustutkimuksen rinnalle on noussut entistä voimakkaammin
osallistuminen soveltavaan tutkimukseen ja tuotekehityshankkeisiin;
yliopisto on keskeisesti mukana alueen innovaatio- ja uusyritystoi-
minnassa. Perinteinen nuorisoikäluokalle suunnattu akateeminen
tutkinto-opetus on saanut seurakseen suoraan työelämän tarpeista
johdettua koulutusta. Yliopisto on yhtenä elinikäisen oppimisen
(avoin yliopisto, ammatillinen täydennyskoulutus, muunto- ja mais-
terikoulutusohjelmat) osapuolena, koulutuspalvelujen tuottajana, läs-
nä yhä pitempään työntekijän työuralla.

Huomion kiinnittämisen ympäröivän yhteiskunnan – erityisesti
yliopiston lähialueen – tutkimus- ja koulutustarpeisiin ei tarvitse eikä
se saakaan merkitä yliopiston perustehtävien, tieteellisen tutkimuk-
sen ja siihen perustuvan opetuksen, unohtumista. Kolmas tehtävä
voidaan toteuttaa sulassa sovussa perustehtävien kanssa ja niihin tu-
keutuen. Turun yliopiston ulkoista vaikuttavuutta vuonna 2000 ar-
vioinut kansainvälinen asiantuntijaryhmä otti suosituksissaan yliopis-
tolle laajasti kantaa tähän kysymykseen.

Ryhmä antoi tunnustusta yliopiston strategiselle linjaukselle, jonka mukaan vahva tutkimus on yliopiston toiminnan ydin, mutta tähän ytimeen tukeutuen yliopisto vastaa myös ulkopuoliseen tarpeeseen osallistumalla merkittävässä määrin yhteistyö- ja tilaustutkimusprojekteihin. Vahvan monitieteisen perustan säilyttäminen yhdistettynä ulkoiseen sitoutumiseen nähtiin yliopiston tulevankin kehittämisen keskeiseksi painopisteeksi. Ryhmä korosti myös, että alueellisten yhteyksien vaaliminen ja alueen hyväksi toimiminen eivät merkitse eivätkä saa merkitä luopumista kansallisesta ja kansainvälisestä vuorovaikutuksesta. Päinvastoin, alueellisten yhteistyötahojen tulisi tulla mukaan vahvistamaan näitä kansallisia ja kansainvälisiä yhteyksiä. Alueen muut yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat luonnollisesti keskeinen yhteistyötaho tässä yhteydessä.

Korkeakoulujen alueellista kehittämistä pohtinut työryhmä tuli työssään vastaavan tyyppisiin johtopäätöksiin. Osaamisen kehittäminen ja toimivat innovaatioketjut muodostavat keskeisimmän keinon alueiden kehitykseen vaikuttaessa. Tämä puolestaan edellyttää, että yliopistojen perustehtävien hoito on kunnossa. Uusien innovaatioiden synnyn taustalla on aina korkeatasoinen ja laaja-alainen perustutkimus, josta päävastuu on yliopistoilla. Perustutkimuksen laadun varmistaminen puolestaan edellyttää yliopistoilta riittäviä voimavaroja ja riittävää kansainvälistä yhteistyötä. Tältä perustalta lähtien yliopistojen osaamisen merkitys korostuu huippuosaamisen luomisessa ja välittämisessä sekä soveltamisessa muun muassa osaamiskeskusohjelmissa ja tiedepuistoissa.

Kulttuuri- ja yhteiskuntavaikuttaja

Yliopiston tehtävänä on toimia myös alueensa kulttuuri- ja yhteiskuntaelämän virikkeellisenä katalysaattorina. Vaikka tälle ajalle onkin ominaista, että ympäristön yliopistoon kohdistamat odotukset painottuvat taloudellisiin seikkoihin, myös yleisen sivistyksellisen tehtävän tulisi aina kuulua yliopiston missioon. Turun yliopiston ul-

koisen vaikuttavuuden arviointiryhmä otti raporttinsa suosituksissa kantaa myös tähän kysymykseen. Ryhmä totesi, että ulkoista sitoutumista ei tule nähdä pelkästään teknologisena ja taloudellisena kysymyksenä. Tulisikin saada aikaan käytänteitä, joilla menestykselliset kokemukset tekniikan, luonnontieteiden ja lääketieteen ulkoisista yhteistyöprojekteista saataisiin siirrettyä myös humanististen tieteiden ja yhteiskuntatieteiden käyttöön. Onnistuminen tässä nähtiin keskeiseksi strategiseksi tekijäksi erityisesti monialaisen tutkimus-orientoituneen yliopiston ollessa kyseessä.

Turun yliopistolla onkin esittää useita merkittäviä kulttuurialan yhteistyöhankkeita vaikutusalueellaan. Keskiäikää kuvaavat näytelmät, kansantapahtumat ja historialliset näyttelyt ovat oivallisia esimerkkejä asiantuntijavoimin toteutetuista kulttuuriprojekteista, jotka samalla on saatettu liikeidean asteelle ja tuotteistettu. Yliopistolla on oma museonsa: yliopisto ja Turun Yliopistosäätiön perustama Liedon Vanhalinna-säätiö ylläpitävät yhdessä Liedon Vanhalinnan museota, missä on esillä mm. kartanokotinäyttely, arkeologian näyttelyt ja kansatieteen näyttely. Yliopisto osallistuu kulttuurikeskusteluun myös media-alan toimijana: Yliopistolla on oma kulttuurikus-tantamonsa Kirja-Aurora, joka julkaisee ajankohtaisten ja kiinnostavien tiedekirjojen ohella korkeatasoista kaunokirjallisuutta. Turku-laisten korkeakoulujen ja Yleisradion yhdessä perustama Radio Aurora tekee kanavallaan tunnetuksi tiedettä ja kulttuuria, ja yliopistolla on myös paikallisessa Turku TV:ssä omaa ohjelmaa. Vastaavanlaisia toimintamuotoja on monilla muillakin yliopistoilla.

Portti kansainvälisyyteen

Yliopistot ovat olleet koko tuhatvuotisen historiansa ajan hyvin kansainvälisiä instituutioita. Kansainvälisyys on tullut mukaan ennen kaikkea tutkimuksen ja tutkijoiden myötä. Tutkimuksen suhteen ei missään voida olla omavaraisia; suurin osa uudesta tieteellisestä tiedosta syntyy maan rajojen ulkopuolella. Tämän tiedon siirto omaan

maahan ja sovittaminen sen olosuhteisiin on yksi tieteen tärkeistä tehtävistä. Tämä puolestaan edellyttää ulkomaisia tutkijavierailuja (molempiin suuntiin), osallistumista kansainvälisiin konferensseihin ja kansainvälistä julkaisemista. Kahtena viime vuosikymmenenä kansainvälisyys on tullut uudella tavalla myös opiskelijoita koskettavaksi. Opiskelijat suorittavat yhä enenevästi tutkintonsa tai osan siitä ulkomailla. Vuonna 1998 Suomessa oli 3 200 ulkomaista tutkinto-opiskelijaa kaikista eri maanosista. Vuonna 2000 Suomesta lähti vähintään 3 kuukautta kestävään opiskelijavaihtoon 4 000 yliopisto-opiskelijaa ja tänne saapui vastaavasti 3 200 opiskelijaa. Lyhyemmät vaihdot ja opiskeluaikainen harjoittelu lisäävät tätä liikkuvuutta suuresti. Ei olekaan ihme, että yliopistot koetaan niiden ympäristönkin taholla merkittäväksi kansainvälistymisen väyläksi. Yliopistot ovat kontaktiverkostonsa takia haluttuja partnereita kansainvälisissä hankkeissa.

Imagon kohottaja

Viimeisenä, mutta ei varmaankaan vähäisimpänä, on syytä mainita yliopiston merkitys sijaintikuntansa ja sijaintialueensa imagon rakentajana jo kohottajana. Tällä tuntuu olevan erityisesti Suomessa tavattoman suuri merkitys. Itä-Suomen kolmen yliopiston alueellisen vaikuttavuuden arvioinnin yhteydessä erityisesti arviointiryhmän brittiläisiin jäseniin teki suuren vaikutuksen se arvostus ja innostus, jolla kaupunkien edustajat Suomessa suhtautuivat omaan yliopistoonsa. Yliopiston todettiin olevan tehokas tapa ”saada kaupunki kartalle” sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Kaupunkien, erityisesti Kuopion, tapaa hyödyntää yliopistoa omassa esittelyssään ja markkinoinnissaan pidettiin esimerkillisenä.

Omasta kokemuspöiristäni olen tuonut eri yhteyksissä esiin tähän imagokysymykseen liittyvän anekdootin. Viime vuosisadan jälkipuoliskolla perustetuista, nykyisin monialaisista ns. uusista yliopistoista ainoastaan Oulun yliopisto oli alun perin yliopisto-niminen, muut olivat korkeakouluja. Viimeisinä yliopiston nimen ja statuksen sai-

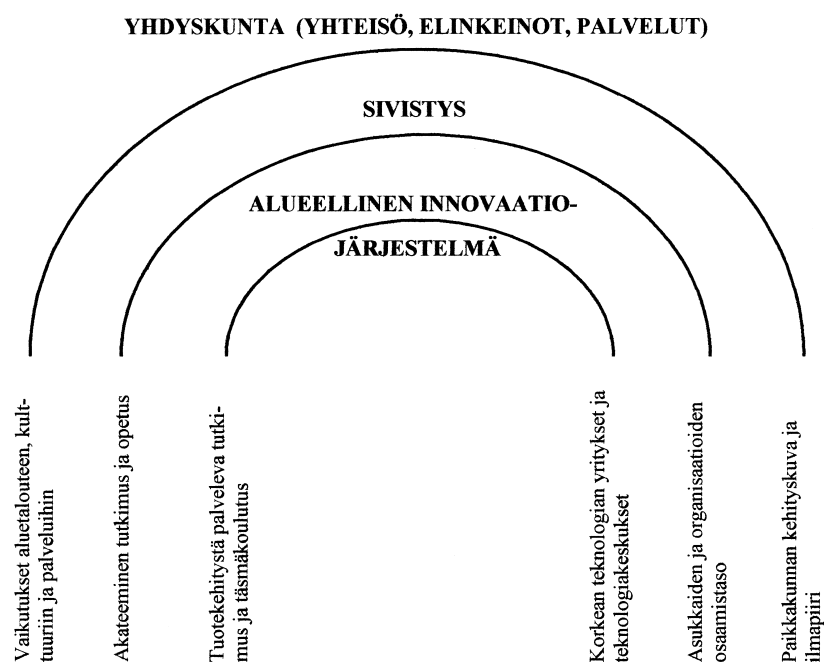
vat vuonna 1991 Vaasan ja Lapin yliopistot. Vaikka muutokseen korkeakoulusta yliopistoksi ei Vaasan yliopiston kohdalla välittömästi liittynytäkään esimerkiksi toimialan laajennusta, lisäresursseja eikä muuta vastaavaa, muutos koettiin silti sekä yliopistoyhteisössä että erityisesti yliopiston lähitoimintaympäristössä erittäin merkittäväksi. Suorastaan klassiseksi on muodostunut Vaasan tuolloisen kaupunginjohtajan Juhani Turusen lausuma siitä, miten hienoa oli olla yliopistokaupungin kaupunginjohtaja: ”Jos jonakin päivänä mieli on maassa, niin pelkästään puhelun ottaminen yliopistolle ja keskuksesta kuuluva ’yliopisto’ auttaa palauttamaan hyvän mielialan ja työvireen.”

Yliopistotatuksen saaminen ja sen jälkeinen asteittainen siirtyminen ajanmukaisiin tiloihin keskustan tuntumassa sijaitsevalle upealle merenrantakampukselle toi Vaasan yliopiston lopulta laajalti myös ns. suuren yleisön tietoisuuteen. Yliopistosta on tullut suosittu seminaari- ja kokouspaikka myös akateemisen maailman ulkopuolisille tahoille.

Vaikutuksen syvyyden tasot

Yliopiston vuorovaikutuksessa yhteiskunnan, erityisesti oman alueen kanssa voidaan siis paikallistaa useita eri muotoja ja tasoja. Perttu Vartiainen on eri yhteyksissä havainnollistanut asiaa vuorovaikutuksen kolmella kehällä (kuvio 2). Kapeimman, sisimmän kehän muodostaa teknologiavetoinen näkökulma, jossa keskeisinä elementteinä ovat tutkimus ja tuotekehitys sekä korkean teknologian yritysten ja teknologiakeskusten tarvitsema valmennustyyppinen täsmäkoulutus (engl. *training*). Seuraavan, edellistä laajemman kehän liikevoimana on tieteellinen sivistys klassisessa, akateemiseen tutkimukseen ja siihen perustuvaan oppimiseen viittaavassa merkityksessään. Sen avulla nostetaan alueen kaikkien asukkaiden ja organisaatioiden osaamistasoa. Kolmas ja laajin, kaikki vuorovaikutussuhteet sisällään pitävä kehä liittyy koko alueen yleiseen ilmapiiriin ja tilaan, jonka tavoiteltavana ihanteena on luova ja suvaitseva miljö.

Kuvio 2: Yliopiston ja alueen vuorovaikutuksen kolme kehää Perttu Vartiaisen mukaan.

Vartiaisen vuorovaikutusten kolmen kehän mallissa yliopiston toimintojen tarkastelu perustuu tavanomaisen, edelläkin noudatetun tehtäväluokittelun (perustehtävät tutkimus ja opetus, kolmas yhteiskunnallinen tehtävä) sijasta siihen laajuuteen ja syvyyteen, jolla yliopiston vaikuttavuus, vielä kaksisuuntaisena vuorovaikutteisuutena tarkasteltuna, ulottuu ympäröivään yhteiskuntaan, erityisesti lähi-alueeseen. Malli toisaalta mahdollistaa yliopiston eri tehtävien analysoinnin tarkastelemalla niiden sijoittumista eri kehille.

Yliopiston perinteiset ydintehtävät, tieteellinen tutkimus ja siihen perustuva ylin opetus, sijaitsevat – jo kehän määritelmänkin mukaan – selvästi vuorovaikutuksen toisella kehällä. Tämä kehä muodostaakin yliopistotoiminnan ytimen. Vastaavaa yhteyttä ja vuoropuhelua tutkimuksen ja opetuksen välillä ei esiinny yliopistojen li-

säksi muissa organisaatioissa. Toisen kehän merkitys korostuu erityisesti perinteisissä monialaisissa yliopistoissa.

Täydennyskoulutuskeskusten ammatillinen täydennyskoulutus on pitkäkestoisine MBA-, PD- ja vastaavine koulutusohjelmineen sekä usein tilaajakohtaisesti räätälöityine koulutuspaketteineen lähinnä training-tyyppistä ja sijoittuu siten ensimmäiselle kehälle. Yliopistollisen koulutusyksikön tuottamana koulutuksessa on kuitenkin vahva akateeminen perusta, joten se sijoittuu osittain myös toiselle kehälle. Koulutuksessa ainakin tulisi olla akateeminen perusta. Esimerkiksi korkeakoulujen arviointineuvoston alainen erikoistumisopin-
tolautakunta edellyttää kriteereissään erikoistumisopin-
tointa akateemiselta täydennyskoulutusopinnoilta akateemisuutta sekä tasollista ja muuta kytkeä järjestävän korkeakoulun muuhun koulutukseen. Kriteerien mukaan erikoistumisopinnoissa syvennetään, laajennetaan ja kehitetään perustutkinnossa hankittuja tietoja, taitoja ja valmiuksia; erikoistumisopinnot vastaavat järjestävän korkeakoulun perustehtävää suomalaisessa korkeakoulujärjestelmässä. Yliopistojen yhteyteen syntyneet teknologiakylät, tiedepuistot ja osamiskeskukset, yliopistojen osallistuminen soveltavaan tutkimukseen ja tuotekehityshankkeisiin sekä yliopistojen mukanaolo alueen innovaatio- ja uusyritystoiminnassa ovat ehkä parhaita tutkimuksellisia esimerkkejä ensimmäisen kehän toiminnasta.

Yliopiston läsnäolo alueella, taloudellisina ahdinkoaikoinakin ver-
raten vakaat tulo- ja työllisyysvaikutukset, imagotekijät, kansainvä-
liset kontaktit sekä kulttuuri- ja yhteiskuntaelämää rikastuttavat pa-
nokset (ylioppilaskuntien monimuotoiset aktiviteetit mukaan lukien)
ovat tyypillisiä yliopistollisen vuorovaikutuksen kolmannen kehän ele-
menttejä. Studia Generalia -luentosarjat, ”ikäihmisten yliopistot” ja
avoimen yliopiston toiminta siltä osin kuin kyse ei ole tutkintoon
johtavasta opiskelusta ovat esimerkkejä kolmannen kehän opetustar-
jonnasta.

Oppivat alueet

Edellä on kuvattu ja analysoitu, miten yliopistojen toimintaedellytykset ja yliopistoille asetetut haasteet ovat muuttuneet ratkaisevasti kahden viime vuosikymmenen aikana. Uudenlaisia vaatimuksia ovat asettaneet erityisesti alueelliseen kehitykseen liittyvät uudet toimijat ja tahot. Tässä luvussa tarkastellaan niitä yleisiä taloudellisissa ja organisatorisissa rakenteissa tapahtuneita muutoksia, jotka ovat yliopistoille asetettujen haasteiden takana. Näillä yleisillä rakenteellisilla muutoksilla on voimakkaat vaikutuksensa myös yliopiston kanssa vuorovaikutuksessa olevaan alueeseen. Hedelmällinen vuorovaikutus yliopiston ja alueen välillä edellyttää, että sekä yliopisto että alue pystyvät löytämään omat sisäiset lisäarvoa tuottavat ohjaus- ja kehitysprosessinsa, jotka puolestaan kykenevät dynaamiseen vuorovaikutukseen partnerinsa prosessin kanssa. Näiden prosessien luomista ja hallinnointia on viime aikoina kuvattu oppivan alueen (*learning region*) käsitteen avulla.

Rinnakkain etenevät globalisaatio ja lokalisaatio

Merkittävimmät muutokset maailmantaloudessa heijastuvat kahdessa rinnakkain etenevässä prosessissa: maailma samalla sekä globaalistuu että lokaalistuu (ilmiöstä käytetty myös nimitystä glocalisaatio).

Hyvän esimerkin tästä tarjoaa Euroopan yhdentymiskehitys: Merkittävä osa kansallisvaltioiden muodostaman Euroopan unionin toiminnasta on järjestetty alueperusteisesti. Alueet voivat olla joko valtioiden sisäisiä tai yli niiden rajojen ulottuvia ns. Interreg-alueita. Kehitys merkitsee väistämättä kansallisvaltioiden taloudellisen sääntelyvallan heikkenemistä: esimerkiksi kansainväliset suuryritykset etsivät alueellisesti kiinnostavia toimintaympäristöjä, mutta vain maailmanlaajuisesti kilpailukykyisistä maista. Tähän liittyvät muun muassa Suomessa viime aikoina käydyt keskustelut verotuksesta. Yritysten ja yhteisöjen johtaminen on ”glokalisaation” johdosta uusien haasteiden edessä.

Richard Kanter on todennut näistä haasteista seuraavaa: ”Menestys kohtaa niitä yrityksiä, olivatpa ne suuria tai pieniä, jotka pystyvät sopeutumaan kansainvälisiin standardeihin ja liittymään kansainvälisiin verkostoihin, ja niitä alueita, jotka parhaiten toimivat yhteistyössä kansainvälisessä taloudessa toimivien yritysten kanssa.”

Kanterin peräänkuuluttama menestys edellyttää huomion kiinnittämistä neljään tärkeään tekijään: käsitteisiin, luovuuteen, osamiseen ja yhteyksiin (the four C’s: *concepts, creativity, competence and connections*). Nämä ovat kaikki tekijöitä, joissa yliopisto voi tukea aluettaan merkittävästi. Voimat yhdistämällä voi syntyä menestyksen edellyttämä oppiva alue.

Oppivan alueen määrittelyn lähtökohtana voidaan pitää ruotsalaisen Bengt-Åke Lundvallin innovaatiovetoiseen kasvuun ja vuorovaikutteiseen oppimiseen perustuvaa oppivan talouden käsitettä. Oppivassa taloudessa yksilöiden, yritysten ja alueiden menestys heijastaa niiden kykyä oppia uutta ja unohtaa vanhaa. Oppivassa taloudessa muutos on nopeaa ja vanhojen taitojen jäädessä vaille käyttöä tarvitaan uusia. Oppiminen ei merkitse pelkästään tiedon vaan osamisen kasvua. Oppimista tapahtuu koko yhteiskunnassa eikä vain korkean teknologian puitteissa, ja uusia työpaikkoja syntyy tietointensiivisille sektoreille. Oppivassa taloudessa voidaan erottaa erilaisia tiedon lajeja, jotka on syytä tunnistaa ja erottaa toisistaan. Näitä tiedon lajeja on analysoinut mm. Newcastle’n yliopiston professori

ja vararehtori John Goddard oppivaa aluetta käsittelevissä tutkimuksissaan ja kirjoituksissaan.

Tiedon lajit ja oppiminen

Ensimmäisen tiedon lajin tai tason muodostaa tosiasioihin, dataan yms. perustuva, yhteen koottavissa oleva ja julkaistavissa oleva tieto: tiedetään ”mitä?” (*know-what?*). Toisen lajin tiedon muodostavat kokemukseen perustuvat periaatteet ja lainalaisuudet, joita tarvitaan yrityksen ja erehdyksen välttämiseen: tiedetään ”miksi?” (*know-why?*). Näiden kahden ensimmäisen lajin tiedon tyypillisiä tuottajia ja välittäjiä ovat tavanomainen koulu- ja korkeakouluopetus. Kolmanneksi tulevat taidot ja kyky tehdä jotakin, taidot, jotka on perinteisesti opittu työpaikoilla: tiedetään ”miten?” (*know-how?*).

Ammattikorkeakoulujärjestelmän luomista voidaan pitää suurelta osin valtiovallan taholta tulleen panostuksena nimenomaan *know-how?*-tyyppisen tiedon osuuden lisäämiseksi korkeakouluissa annettavassa opetuksessa. Myös yliopistot ovat kehittäneet opetusohjelmiaan tähän suuntaan (tutkintoon kuuluvat harjoittelujaksot, yrityksille tehtävät diplomi- ja pro gradu -työt, ammatilliset täydennyskoulutusohjelmat, maisteriohjelmat, elinikäisen oppimisen periaatteen toteuttaminen). Viimeisenä, mutta ei vähäisimpänä vaan päinvastoin merkitystään jatkuvasti lisäävänä tiedon lajina tulee tieto siitä, kuka osaa mitään, ja tähän liittyvä sosiaalinen kyky luoda verkottamalla suhteita erilaisiin asiantuntija- ja sidosryhmiin: tiedetään ”kuka?” (*know-who?*). Tämän neljännen lajin tiedon liittäminen kolmeen ensimmäiseen on vaativa tehtävä. Siinä tehtävässä onnistuminen on kuitenkin välttämätön edellytys oppivaan talouteen siirtymiseksi.

Oppivat alueet

Oppivaan tai tietointensiiviseen talouteen siirtyminen, yhdessä rinnakkain etenevien globaalistumis- ja lokaalistumisprosessien kans-

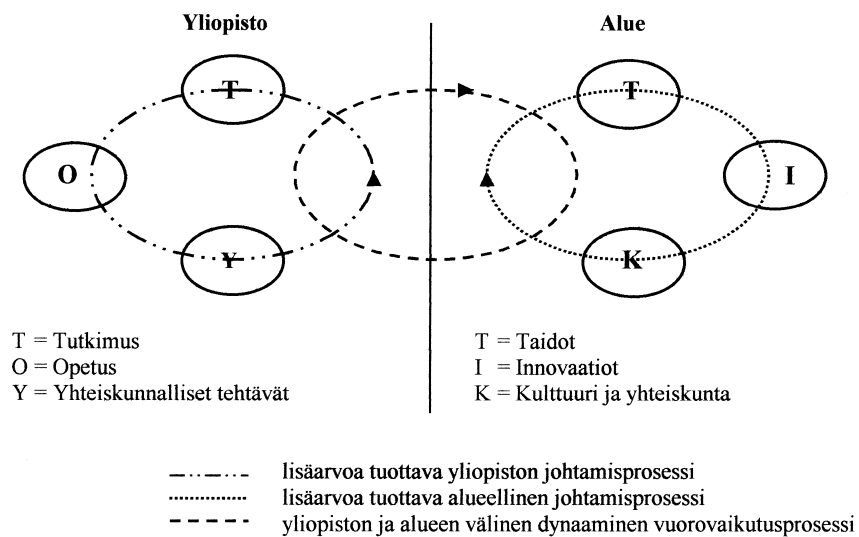
sa, korostaa puolestaan alueiden merkitystä taloudellisina toimijoina. Aluetalouksia tulevaisuudentutkimuksen näkökulmasta tarkastelleen Richard Floridan mukaan siirtyminen tietointensiiviseen talouteen tuo mukanaan yksittäisten yritysten liiketoimien ja strategioiden merkityksen vähenemisen. Se edellyttää aluetasolla sellaisia uusia panoksia ja laveampaa infrastruktuuria, mihin yksittäiset yritykset ja tuotantolaitokset eivät kykene. Tämän taloudellisen muutoksen luonne tekee alueista kansainvälisen talouden keskeisiä yksiköitä. Jotta alueet pystyvät vastaamaan tähän haasteeseen ja jotta ne pystyvät vastaantamaan niille tarjoutuvan avaintoimijan roolin kansainvälisessä ympäristössä, niiden on adaptoiduttava oppivaan talouteen, tultava oppiviksi alueiksi.

Oppivan alueen toimintamalli siis edellyttää, että sekä yliopisto että alue pystyvät löytämään omat sisäiset lisäarvoa tuottavat ohjaus- ja kehitysprosessinsa, jotka puolestaan kykenevät dynaamiseen vuorovaikutukseen partnerinsa kanssa. Tunnusmerkillistä oppivalle alueelle on vielä, että vuorovaikutus- tai palvelutoiminta kuuluu yliopiston tehtäväkuvaan opetuksen ja tutkimuksen rinnalla; yliopiston kolmannen tehtävän on siis kuuluttava yliopiston missioon. Yliopiston ja alueen keskinäisessä vuorovaikutteisessa kohtaamisessa teknologiakylillä, tiedepuistoilla ja osaamiskeskuksilla (nämä kaikki tulkituina toimialtaan laajasti, mm. kulttuuritoiminnot sisältäen) on keskeinen merkitys. Toimivassa vuorovaikutuksessa korostuu myös ns. hiljaisen (*tacit*) tai yhdistelmätiedon (*hybrid knowledge*) merkitys. Edellä esitetyn tiedon luokittelun mukaan tätä tietoa edustavat erityisesti luokat *tietää "miten"* ja *tietää "kuka"*.

John Goddard on havainnollistanut oppivan alueen käsitettä yliopiston ja alueen omina lisäarvoa tuottavina prosesseina sekä näiden dynaamisena vuorovaikutuksena kuvion 3 mukaisesti.

Kokkolassa sijaitsevan Chydenius-instituutin tutkimusjohtajana toimiva Seija Virkkala on puolestaan tarkastellut oppivaa aluetta talousmaantieteellisenä teoriana ja siitä johdettuna aluekehittämisen mallina. Lähtökohtana tässä tarkastelussa on niin ikään Lundvallin oppivan talouden käsite. Mallin peruselementit ovat muutenkin yh-

Kuvio 3: Oppiva alue John Goddardin mukaan.

densuuntaiset edellä esitetyn kanssa: alueellinen yliopistosta ja muista toimijoista muodostuva innovaatiojärjestelmä ja sen kytkeytyminen osaksi kansainvälistä arvoketjua.

Yliopistoille aluestrategiat

Kuluneella vuosikymmenellä yliopistojen kiinnostus alueellista toimintaa ja vaikuttamista kohtaan on kasvanut. Tämä prosessi on käynnistynyt lähinnä yliopiston ulkopuolelta tulleesta tarpeesta ja yksittäisten yliopiston toimijoiden vastauksesta näihin haasteisiin. Vallitseva ajattelu yliopistoissa on sen sijaan pitkälle viime vuosiin ollut se, että asiassa on siltäkin tasapainotusdilemma. On nähty, että on valittava joko–tai, kun asetetaan vastakkain toisaalta tieteen ja tieteellisen ajattelun lähtökohdista johdetut korkeatasoisen tutkimuksen ja opetuksen tavoitteet ja toisaalta yhteiskunta- ja elinkeinoelämää välittömästi palveleva tutkimus ja koulutus tai toisin sanottuna toisaalta yliopiston kansallinen ja kansainvälinen menestyminen ja maine ja toisaalta alueellinen aloitteellisuus ja aluetta palveleva kehitystyö. Erityisesti ”uusissa yliopistoissa”, joiden toimialueella tällainen alueellinen aktiivisuus on alueen yleisen kehittymisen kannalta erityisen tärkeää, on leimautuminen ”maakuntayliopistoksi” maakuntatasoisine ongelmineen ja maakuntatasoisine tuloksineen joskus koettu todelliseksi peikoksi. Nämä yliopistot ovat kuitenkin toiminnallaan ja saavutuksillaan nyt jo vakiinnuttaneet asemansa yliopistojen perheessä niin valtakunnallisesti kuin maailmanlaajuisestikin, joten niillä on aidosti varaa ottaa vastuuta myös lähiympäristönsä hyvinvoinnista ja kehityksestä.

Onnistuminen alueellisessa tehtävässä edellyttää yliopistoilta sekä

institutionaalista muuttumista ja sopeutumista että koko yliopistoyhteisön sitoutumista tähän alueelliseen vastuuseen. Tämä sopeutumis- ja sitoutumisprosessi koskee koko yliopistoyhteisöä, ei vain pientä asialle vihkiytyneiden joukkoa. Kuten aiemmin on jo ollut esillä, esimerkiksi täydennyskoulutuskeskuksilla on niiden koko kahden vuosikymmenen mittaisen olemassaolon ajan ollut vahvat yhteydet toimintaympäristöönsä. Toisaalta emoyliopiston ja täydennyskoulutuskeskuksen väliset yhteydet ovat useinkin olleet varsin löyhät, ainakin strategisella tasolla. Viimeistään nyt on aika tarkastella keskuk- sia elimellisenä ja tavoitteiltaan integroituna osana koko yliopistoa. Vain näin voidaan esimerkiksi luoda toimivat elinikäisen oppimisen järjestelmät.

Aluestrategia osana vaikuttavuusstrategiaa

Yliopistolla onkin oltava alueellista toimintaansa ja vaikuttavuuttansa varten oma strategiansa osana yliopiston kokonaisstrategiaa. Esimerkiksi Vaasan yliopisto on vuosina 2001–2002 laatinut oman vaikuttavuusstrategiansa ja käynnistänyt siihen liittyvän toimenpideohjelman. Strategia noudattaa kaksiulotteista matriisilähestymistapaa, jossa kutakin toiminnallisen ulottuvuuden tasoa (perus- eli ydintehtävinä tutkimus ja koulutus, erityistehtävinä – ts. kolmantena tehtäväalueena – taloudelliset, yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tehtävät) tarkastellaan kullakin maantieteellisen ulottuvuuden tasolla (paikallinen, alueellinen, valtakunnallinen, globaali) erikseen, ks. taulukko 1. Strategian mukaan yliopisto on ainakin jollakin tavalla aktiivinen matriisin kussakin solussa. On tietysti luonnollista, että toiminta on vaikuttavuudeltaan suurinta matriisin ”luoteiskulmassa”, perustoimintojen sektorilla ja lähiympäristön alueella. Kolmas tehtävä yleisesti ja alueellinen tehtävä erityisesti edellyttävät, että vaikuttavuus on merkittävää kaikissa kahden ensimmäisen sarakkeen soluissa. Mikään soluista, ei äärimmäinen oikeassa alakulmassakaan, ei saa kuitenkaan tulla laininlyödyksi. Siitä huolehtimiseen velvoittaa jo yliopistolakikin.

Vaikuttavuusmatriisi luo viitekehyksen varsinaiselle vaikuttavuusstrategialle. Yliopiston strategisista linjauksista johdetaan varsinaisen toimenpideohjelma, jossa mm. määritellään yliopiston toiminnan kannalta keskeiset sidosryhmät ja avainhenkilöt, yhteistoimintamuodot ja niiden kehittämistarpeet, määritellään vastuunjako ja eri toimijoiden roolit yliopiston yhteys- ja suhdetoiminnassa sekä luodaan keinot yliopistolaisten sitouttamiseksi strategian mukaiseen toimintaan. Vaikuttavuusohjelman toteutuminen edellyttää myös erilaisten palautejärjestelmien luomista ja aika ajoin tehtävää vaikuttavuusanalyysia, vaikuttavuuden arviointia. Jo toteutetuista palautejärjestelmistä voidaan mainita mm. yliopiston neuvottelukunnan muodostaminen, sidosryhmiä edustavien jäsenten tulo yliopiston hallitukseen (tällä hetkellä kunta- ja yrityssektorien edustus) ja aloitettu alumnitoiminta. Näillä elimillä on toki laajempikin merkitys yliopistoa koskevassa kehitystyössä ja ympäristön kanssa käytävässä vuoropuhelussa, mutta suoran palautteen saanti on yksi niiden keskeisistä tavoitteista.

Yliopiston panos alueen kehitystyössä koostuu opetuksen ja tutkimuksen alueelle suuntautuvista komponenteista sekä osallistumisesta alueen yleisiin toimintoihin. Jälkimmäisen laajuus ja merkittävyys voidaan hahmottaa kartoittamalla yliopiston henkilökunnan osallistuminen politiikkaan, asiantuntijanäkyvyys esimerkiksi mediassa, osallistuminen vapaaehtoiseen harrastus- ja kulttuuritoimintaan jne. Näiden yhteyksien dokumentointi ja julkaiseminen on tärkeää sekä yliopistoyhteisön itsensä että alueen kannalta. Yliopistoyhteisölle siinä korostuu alueellisen sitoutumisen merkitys, sidosryhmien suuntaan asia toimii sekä profiilin nostona että kädenojennuksena vuorovaikutuksen laajentamiseksi.

Tässä yhteydessä on mielenkiintoista todeta, että vielä 1960- ja 1970-luvuilla yliopistojen vuosikertomukset sisälsivät varsin yleisesti tietoja professori- ja muun opettajakunnan yhteiskunnallisista aktiviteeteista, mutta 1970-luvun lopulle tultaessa ne jätettiin ”tarpeettomina” pois (tällöin oli muutenkin paheksuttavaa harjoittaa yhteistyötä ulkopuolisten tahojen, erityisesti yritysten kanssa). Nyt erilai-

Taulukko 1: Vaasan ylitopiston vaikuttavuusmatriisi.

Maantieteellinen ulottuvuus Toiminnallinen ulottuvuus	Paikallinen	Alueellinen	Valtakunnallinen	Kansainvälinen
Tutkimus <ul style="list-style-type: none"> • Perustutkimus • Soveltava tutkimus • Opinnäytteet • Asiantuntijatehtävät • Julkaisut • Konferenssit • Verkostot 	Tutkimustiedon ja innovaatioiden välittyminen ja hyödyntäminen Vaasan alueen kehittämisessä ja päätöksenteossa.	Tutkimustiedon ja innovaatioiden välittyminen ja hyödyntäminen Pohjanmaan maakuntien kehittämisessä ja päätöksenteossa.	Korkeatasoisen tutkimustiedon välittyminen suomalaisen yhteiskunnan ja teentalojen kehitykseen.	Korkeatasoisen tutkimustiedon välittyminen globaalien ympäristön ja tieteenalojen kehitykseen, joka toteutuu osallistamalla teolliseen toimintaan eri puolilla maailmaa.
Koulutus <ul style="list-style-type: none"> • Opetussisällöt ja -tarjonta • Täydennyskoulutus • Asiantuntijatehtävät • Koulutusyhteistyö • Hankkeet • Verkostot • Opiskelijavaihto 	Vaasan alueen koulutus- ja tarpeiden täyttämisen ja koulutustason nostaminen. Opiskelijarekrytointi Vaasan alueelta.	Pohjanmaan maakuntien koulutustarpeisiin vastaaminen ja koulutustason nostaminen. Opiskelijarekrytointi maakunnista.	Monipuoliseen koulutukseen osallistuminen ja osaamisen siirto yhteiskuntaan. Koulutus- ja asiantuntijatarpeisiin vastaaminen. Opiskelijarekrytointi.	Osaamisen leviäminen globaaliin ympäristöön. Koulutus- ja asiantuntijatarpeisiin vastaaminen.
Taloudellinen <ul style="list-style-type: none"> • Henkilöstö • Opiskelijat • Yhteistyö yritysten ja julkisyhteisöjen kanssa • Alue- ja maakuntayhteistyö • Asiantuntija- ja luottamus-tehtävät 	Välilliset ja välittömät rahavirrat. Innovaatiotoiminnan tulokset.	Välilliset ja välittömät rahavirrat. Innovaatiotoiminnan tulokset.	Kansantalouden ja kansallisen kilpailukyyn nostaminen.	Koulutus- ja tutkimusprojekteihin osallistumisen kautta tuleva lisäarvo.

<p>Kulttuurinen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yleisöilaisuudet, seminaarit • Osallistuminen kulttuuri- ja yhteiskuntaelämään ja keskusteluun • Asiantuntija- ja luottamus-tehtävät • Medianäkyvyys • Alumnitoiminta • Vaasan yliopistoseura 	<p>Myönteisen kehityksen ja ilmapiirin vahvistaminen Yliopistokaupungin imagon luojia. Akateemisuuden vaaliminen.</p>	<p>Myönteisen kehityksen ja ilmapiirin vahvistaminen tiedon ja osaamisen kautta. Pohjanmaan maakuntien yliopiston imagon luojia. Osallistuminen pohjalaiseen kulttuurielämään.</p>	<p>Sivistystason nostaminen ja panos kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun.</p>	<p>Yliopiston sivistystehtävä henkisten arvojen vaalijana ja kulttuurin sanansaattajana globalistuvassa maailmassa.</p>
<p>Yhteiskunnallinen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Asiantuntija- ja luottamus-tehtävät • Yhreydet päättäjin • Vaasan yliopistosäätiö • Vaasan yliopistoseura • Osallistuminen yhteiskuntapolitiiseen keskusteluun • Medianäkyvyys 	<p>Yliopiston asiantuntumusten hyödyntäminen ja osallistuminen Vaasan alueen kunnalliseen ja muuhun yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.</p>	<p>Yliopiston asiantuntumusten hyödyntäminen ja osallistuminen Pohjanmaan maakuntien alueelliseen ja muuhun yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.</p>	<p>Yliopiston asiantuntumusten hyödyntäminen ja vaikuttaminen valtakunnallisessa yhteiskunta- ja koulutuspoliittisessa päätöksenteossa.</p>	<p>Yliopiston sivistystehtävä länsimaisen hyvinvointivaltion ja demokratian arvojen puolustajana. Moderni teknologia ja osaaminen yhteiskunnan kehitystä palvelemissa.</p>

set asiantuntijarekisterit, laitosyhteyksistä kertovat esitteet ja kotisivut hyvinkin yksityiskohtaisine tietoineen ovat taas kunniansaan.

Aluestrategian kehittäminen itsearvioinnilla

Newcastlen yliopiston tutkijat John Goddard ja Paul Chatterton esittävät kaksitoistakohtaisen ehdotuksen yliopiston alueellisen vaikuttavuuden itsearvioinnissa käytettäviksi kriteereiksi. Kriteerilistan (tämän tai jonkin muun vastaavan) läpikäynti on hyödyllistä sekä yliopiston vaikuttavuusstrategiaa laadittaessa että yliopiston toimintaa ja sen vaikuttavuutta arvioitaessa. Suomalaisena esimerkkinä alueellisen vaikuttavuuden arvioinnissa käytettävistä menetelmistä ja kriteereistä voidaan mainita Juha Kinnusen laatima tuore raportti korkeakoulujen arviointineuvostolle. Seuraavassa arviointia havainnollistetaan kuitenkin Goddardin ja Chattertonin esittämien kriteerien pohjalta. Kriteereitä voidaan pitää pääosin varsin yleismaailmallisina, vaikka niissä paikoitellen painottuukin brittiläinen käytäntö ja näkökulma. Kutakin kriteeriä havainnollistetaan suomalaisella esimerkillä tai kriteeriä heijastetaan suomalaisia alueellisia olosuhteita tai suomalaista korkeakoulujärjestelmää vasten.

Synteesi. Tiedostaako yliopisto, että alueellinen kehitystyö on laaja-alainen prosessi, joka sisältää taloudellisia, teknologisia, ympäristöön liittyviä, sosiaalisia, kulttuurisia ja poliittisia toimenpiteitä? Yliopiston on mahdollista antaa panoksensa tähän prosessiin laajalla rintamalla eikä vain keskittymällä tärkeimpiin eri alueita yhdistäviin tekijöihin. Alueellinen sitoutuminen tarjoaa yliopistolle mahdollisuuden identifioitua oman alueensa yliopistoksi. Vartiaisen esittämä vuorovaikutuksen kolmen kehän malli on juuri tämän ajattelun mukaista.

Fokus. Mikä on yliopiston alueellinen erityispanos? Unohtamatta edellä korostettua panoksen potentiaalista leveyttä yliopiston on kuitenkin syytä priorisoida ne toimintaloheet, joilla yliopiston alueelle tuottama lisäarvo on kustannustehokkainta. Fokuksen määrittely riippuu useastakin eri tekijästä, mutta yliopiston tieteenalarakenne on

tietysti yksi keskeisimmistä. Teknillisen korkeakoulun alueellinen panos on varmasti erilainen kuin perinteisen monialaisen yliopiston, taidealan yliopistosta tai taidealan tiedekuntia sisältävästä yliopistosta puhumattakaan.

Maantieteellinen identiteetti. Mitkä ovat ne alueen erityispiirteet, joihin yliopiston panos voi parhaiten perustua? On selvää, että aluekehitykseen vaikuttavat monet tekijät vaikuttavat eri tavalla kehitysuraltaan erilaisilla alueilla. Yliopiston onkin tunnettava alueensa voidakseen parhaalla mahdollisella tavalla hyödyntää oman erityisosaamisensa. Kaikki yliopistot eivät voi kopioida Oulun yliopiston toimintamallia. Vaasan yliopiston toimintamalli toisaalta pienyritysvaltaisella, toisaalta useiden monikansallisten suuryritysten Pohjanmaalla muodostuu erilaiseksi kuin Joensuun yliopiston toimintamalli alkutuotannon ja julkisen sektorin sävyttämässä Pohjois-Karjalassa.

Opetus ja oppiminen. Ovatko alueelliset työmarkkinatiedot vaikuttaneet opetus- ja koulutusohjelmiin? Ilmeisesti tilanne tältä osin on Suomessa erilainen kuin Isossa-Britanniassa, koska Goddard ja Chatterton toteavat tämän kohdan toteutumisen puutteelliseksi. Meillä on ainakin viime aikoina kiinnitetty erityistä huomiota alueellisiin tarpeisiin yliopistokoulutusta kehitettäessä. Korkeakoululaitoksen alueellisen kehittämisen työryhmän muistio sisältää runsaasti esimerkkejä yliopistojen ja maakuntien yhteisistä näkemyksistä ja esityksistä alueiden yliopistokoulutuksen kehittämiseksi. On varmaa, että Vaasan yliopistokaan ei olisi kahta vuosikymmentä jaksanut ponnistella tekniikan alan koulutuksen saamiseksi ohjelmaansa, elleivät aluelähtöinen perusteltu tarve ja alueen yksituumainen ja vankkumaton tuki olisi pitäneet taistelumieltä yllä. Edellytyksenä tässä on luonnollisesti koko ajan ollut, että ala kiinnostaa yliopistoa muutenkin ja sopii hyvin sen profiiliin.

Ydintehtävät. Onko alueellinen sitoutuminen tullut osaksi yliopiston akateemista ydintä? Vaikka useimmat yliopistot ovatkin perustaneet vuorovaikutuksesta ympäristön kanssa huolehtivia yksiköitä ja toimintoja (täydennyskoulutuskeskukset, kehitysyksiköt, rekryointipalvelut jne.), ei aina ole selvää, onko tällä ollut – ja jos on ollut,

niin minkälaista – vaikutusta perinteisiin ydintehtäviin, opetukseen ja tutkimukseen. LUMA-talkoot ja yliopistojen (pääosin niiden ainelaitosten) mittava osallistuminen tietoteollisuuden lisäohjelman toteutukseen ovat esimerkkejä yliopistojen ydintehtävistä vastaavien yksiköiden reagoinnista yhteiskunnassa esiintyviin akuutteihin tarpeisiin. Ohjelmiin osallistumisen arvoa ei vähennä se, että yksiköt näin hankkimallaan lisärahoituksella ovat saaneet mahdollisesti hie- man lisää taloudellista liikkumavaraa toiminnalleen.

Viestintä. Ovatko alueelliset tarpeet ja niiden painopistealueet koko yliopistoyhteisön tiedossa? Strategisella tasolla tehdyn alueellisen sitoutumisen lisäksi on syytä käytössä olevin viestivälinein pitää yliopistoyhteisöä ajan tasalla onnistuneista alueellisista projekteista ja hankkeista. Tässä jos missä tiedolla hyväksi todetuista käytännöistä voi olla muita yksiköitä hedelmöittävää vaikutusta. Strategian tasolla on kuitenkin vahvistettava pelisäännöt: kuka puhuu kenen kanssa ja mistä? Sääntöjen puuttuessa syntyy helposti turhaa ja jopa vahingollista kilpailua yliopiston sisällä.

Tutkimus ja osaaminen. Tarjoaako yliopisto alueelle osaamistaan alueen suunnittelua ja kehitystyötä varten? Kyetäkseen luomaan alueellisen kehittämisen toimenpideohjelman yliopiston tulee käyttää hyväkseen kansainvälistä verkostoaan ja muuta ulkopuolista tietoa ja räätälöidä näin hankkimansa osaaminen alueellisiin tarpeisiin sopivaksi. Osaamiskeskukset ovat yksi erinomainen esimerkki yliopistollisen tutkimusosaamisen hyödyntämisestä alueen elinkeinoelämän vahvuusalueisiin. Esimerkiksi Vaasassa ja lähiympäristössä toimivan Länsi-Suomen osaamiskeskuksen (alana energiatekniikka ja talous) yleisenä tavoitteena on yhdistää yliopiston ja korkeakoulujen taloudellinen ja tekninen osaaminen energia-alan kansainvälisen yritystoiminnan tietotaidon kanssa. Käytännön tavoitteita ovat energiatekniikan innovaatioiden ja sovellusten tuotteistaminen liiketoiminnaksi, energia-alan tietotaidon alueellinen generoiminen sekä uusien työpaikkojen luominen. Länsi-Suomen osaamiskeskus on oiva esimerkki yliopistotiedon hyödyntämisestä jo siinä vaiheessa, kun osaamiskeskusta ja sen profiloitumista aikanaan suunniteltiin. Suun-

nittelutyössä oli keskeisesti mukana yliopiston tutkijoita. Näin on varmaan ollut laita muissakin osaamiskeskuksissa.

Reagointiverkkyys. Kykeneekö yliopisto vastaamaan nopeasti odotamattomiin alueellisiin tarpeisiin? Taloudellinen kehitystyö on paitsi strategista niin myös esiin putkahtaviin ajankohtaisiin mahdollisuuksiin tarttuvaa. Jos alueella ei ole valmiuksia hyödyntää näitä mahdollisuuksia, niihin tartutaan muualla. Yliopistolla tulisikin olla valmius käynnistää lyhyellä varoitusaajalla esimerkiksi täsmäkoulutusohjelmia ja tutkimusprojekteja. Suomen osalta on kuitenkin todettava, että yliopistot on viime vuosina hyvinkin ”koulutettu” tällaiseen valmiuteen. Jo valtiovallan (opetusministeriön) taholta tulee jatkuvasti valtakunnallisia erityisohjelmia (tietoteollisuuden lisäkoulutusohjelma, opettajien ja lääkärin poikkeus- ja lisäkoulutusohjelmat, 1990-luvun ”Relander-paketti” jne.), jotka rahoitetaan määräaikaaisina korvamerkittyinä hankkeina. Kun useimpien hankkeiden rahoitus sisältyy opetusministeriön normaaliin määräraha-kehäykseen, ovat määrärahat pois perustoimintojen rahoituksesta. Hankerahoitteiset projektit ja ohjelmat ovat lisäksi synnyttäneet yliopistoihin suuren joukon määräaikaisten työsuhteiden varassa olevia työntekijöitä ja tästä aiheutuvia henkilöstöhallinnollisia ongelmia.

Jotta yliopistot todella kykenisivät nopeasti ja tehokkaasti vastaamaan alueen kunnista ja yrityksistä nouseviin tarpeisiin, tulisi niiden perusrahoitukseen sisältyä määräraha tähän tarkoitukseen. On helppo yhtyä korkeakoulujen alueellisen kehittämisen työryhmän tekemään ehdotukseen, jonka mukaan korkeakoulujen yleiseen tavoitteenasetteluun tulisi sisällyttää myös alueellista kehittämistä koskevia tavoitteita ja kannustinmekanismeja. Ammattikorkeakoulujen tapaan myös yliopistojen tuloksellisuusrahoitusta tulisi kohdentaa alueellisen toiminnan ja aluevaikutusten perusteella.

Johtajuus. Mikä rooli yliopistolla on alueen johtamiskysymyksissä? Sen lisäksi, että yliopistot reagoivat harjoitettavasta politiikasta nouseviin tarpeisiin, niillä on osaamista ja kapasiteettia luoda niin alueellisia kuin kansallisiakin toimenpideohjelmia. Tällöin ei riitä, että alueen kehitysohjelmiin tuotetaan hyviä ideoita, vaan on luota-

va institutionaalisia mekanismeja, joilla näitä ideoita voidaan saattaa eteenpäin. Suomen osalta on todettava, että vaikka myönteistä kehitystä onkin viime aikoina tapahtunut, tämän tarkastelukriteerin mukaan meillä on vielä paljon opittavaa ja kehitettävää. Yliopistojen mukanaolo aluekehityshankkeissa on sittenkin enemmän ad hoc -tyyppistä kuin järjestelmällisesti organisoitunutta. Alueellisen kehittämisen työryhmä tuli yliopistojen (ja ammattikorkeakoulujen) roolia aluekehitystyössä analysoidessaan mm. seuraaviin johtopäätöksiin ja suosituksiin:

Alueellinen kehittäminen edellyttää korkeakoulujen ja alueen muiden toimijoiden yhteistyön ja verkottumisen vahvistamista. Kokonaisuus hahmottamiseksi ja toiminnan tehokkuuden parantamiseksi tulee verkostojen välistä tiedonkulkua vahvistaa toiminnan kaikilla tasoilla. Lisäksi tulee luoda edellytyksiä uusien verkostojen syntymiselle. Alueella toimivien yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tulee ensinnäkin muodostaa oma verkostonsa ja laatia verkon jäsenille yhteinen alueellista kehittämistä koskeva yhteistyöstrategia sekä perustaa verkon puitteissa alueellinen yhteistyöneuvottelukunta. Verkosto on näkyvämpi ja tukevampi toimija kuin korkeakoulut erikseen. Alueellisen koordinaation vahvistamiseksi toiminta-alueen (maakunnan tai maakuntaryhmän) eri yhteistyötahot (MYR, TE-keskus, lääninhallitus, maakuntien liitot, kunnat, osaamiskeskukset, yritykset jne.) tiivistävät yhteistyötään alueen kokonaiskehityksen vahvistamiseksi ja tämän edellytyksenä olevista yhteisistä tavoitteista ja keskinäisestä työnjaosta sopimiseksi. Opetusministeriön pois-saoloon aluetason päätöksenteosta yliopistosektorilla ehdotetaan myös muutosta: opetusministeriön tulee olla aktiivisessa keskusteluyhteydessä alueisiin ja muiden hallinnonalojen aluekehitystyöhön.

Yhteistyö. Tukevatko vallitsevat käytännöt yliopistojen välistä yhteistyötä? Alueen kaikilla yliopistoilla (Suomessa myös ammattikorkeakouluilla) on kiinnostusta kasvattaa osallistumista koulutus- ja oppimisprosesseihin elinikäinen oppiminen mukaan lukien. Markkinoiden kasvattamisstrategiaa on pidettävä merkantilismia hyödyllisempänä, mikä edellyttää yhteistyötä eri koulutusalojen sisällä ja

niiden kesken. Yhteistyökysymykset ovat Suomessa erityisen tärkeitä voimakkaasti muuttuneen korkeakoulusektorin vuoksi: ammattikorkeakoulut ovat uusia toimijoita markkinoilla, yliopistot ovat perustaneet filiaaleja ja erillisyyksiköitä oman varsinaisen toimialueensa ulkopuolelle, ja ulkomaiset yliopistot ja koulutuslaitokset tekevät tuloaan Suomen markkinoille. Yhteistyö- ja työnjakokysymyksiä tarkastellaan tässä raportissa vielä yksityiskohtaisesti myöhemmin.

Kumppanuus. Ovatko kumppanuuden tavoitteet selvät? Kumppanuuden tulee olla pitkän tähtäyksen toimintaa, jolloin katse on suunnattava lisärahoituslähteiden löytämisestä sellaiseen pysyvään keskusteluyhteyteen ja vuorovaikutukseen, jolla on vaikutusta osapuolten käyttäytymiseen. Tässä tarkoitettun kumppanuuden ehdot toteutuvat Suomessa ainakin ”uusien” yliopistojen ja niiden sijaintikaupunkien välillä sekä yliopistojen ja maakuntien liittojen (aikaisemmin läänien) välillä. Vuoropuhelu yliopistojen ja sijaintikaupunkien ja maakuntien liittojen välillä on jatkuvaa, tulevaisuuteen suuntautuvaa ja yhteistä etua tavoittelevaa. Huolimatta hyvistä ja toimivista kumppanuusesimerkeistä yliopistojen ja yritysten, TE-keskusten ja muiden alueellisten toimijoiden välillä nämä suhteet ovat vasta muotoutumassa pitkän tähtäyksen kumppanuussuhteen tarkoittamassa merkityksessä.

Institutionaaliset kulttuurit. Ovatko yliopistojen ja muiden alueellisten toimijoiden institutionaaliset kulttuurit ja käytännöt riittävän samanlaisia, jotta ne sallisivat riittävän sitoutumisen ja aktiivisen vuoropuhelun? Monitieteiset, ongelmalähtöisesti asioita tarkastelevat yksiköt ovat yksi hyvä väylä, jonka avulla suurempaa alueellista sitoutumista merkitsevät käytännöt voidaan saattaa osaksi instituution toimintakulttuuria. Monitieteiset, ongelmalähtöiset tutkimukset ja tutkimushankkeet tosin merkitsevät puhtaasti akateemisuuden maailmassa usein ongelmia; vastaan tulee ns. kuulumis- tai oikeammin kuulumattomuusongelma: Tutkimushankkeelle ei löydy rahoitusta, kun se ei kuulu tämän eikä tuon toimikunnan, rahoituslähteen tms. alaan. Opinnäytettä voi olla vaikea saada hyväksytyksi, kun ei löydy tarkastajaa, joka voisi katsoa sen täyttävän juuri hänen tieteenalansa kriteerit jne.

Aluetta palvelevassa ja hyödyttävässä tutkimuksessa ongelmat ovat harvemmin tiukan tieteenalakohtaisia, sen sijaan monitieteinen lähestymistapa on usein hedelmällisempi. Vaasan yliopisto esimerkiksi on omassa suunnittelussaan nähnyt välttämättömäksi luoda tieteenalapohjaisen organisoitumisen rinnalle monitieteisiä tutkimuskokonaisuuksia ja -yksiköitä. Vaasan yliopiston visiossa 2020 todetaan asiasta seuraavaa: ”Tutkimustoiminta on organisoitu monitieteiseksi keskuksiksi, joilla on toimivat kansainväliset suhteet ja näkyvä asema tiedeyhteisössä. Yhteistyö muiden yliopistojen ja korkeakoulujen kanssa on yliopiston vahvuus ja sitä käytetään luovalla tavalla omaa tieteenalarakennetta täydentämään.” Monitieteisyys on vahvasti mukana mm. siksi, että yliopisto pystyy tutkimukselliseen ja koulutukselliseen vuorovaikutukseen myös alueensa kanssa. Visiota edelleen lainaten: ”Yliopisto hallitsee innovaatioketjun perustutkimuksesta koulutuksen kautta soveltamiseen ja kehittämistoimintaan. Yliopiston innovaatiot ovat tuottavia ja kilpailukykyisiä. Innovaatioiden hyödyntäminen välittyy opiskelijoiden kautta heidän tuleville työpaikoilleen. Vaasan yliopisto on Pohjanmaan maakuntien yliopistokeskus sekä Pohjanmaan maakuntien opetus- ja tutkimustoiminnan ensisijainen yhteistyökumppani.”

Alueellisen vuoropuhelun kehittäminen

Yhteistyö, vuorovaikutteisuus, kumppanuus, dialogi, sitoutuminen puolin ja toisin yliopiston ja alueen muiden toimijoiden kesken ovat Goddardin ja Chattertonin esittämän kriteeristön useasti toistuvia ydinkohtia. Euroopan yliopistojen yhdistys (CRE), Euroopan komissio ja European Roundtable of Industrialists (ERT) toteuttivat muutama vuosi sitten laajan tapaustutkimuksen, jossa tarkasteltiin yliopistojen ja niiden sidosryhmien välistä vuoropuhelua. Tutkimuksessa oli mukana 18 yliopistoa, jotka ryhmiteltiin aluetaustaltaan suurten väestökeskittymien, periferia-alueiden ja taloudellisesti taantuneiden mutta elpyvien alueiden yliopistoiksi. Suomesta tutkimuksessa

oli mukana Kuopion yliopisto, joka edusti periferia-alueen yliopistoa. Tutkimuksen eräänä tuloksena esitettiin joukko suosituksia yliopiston ja sen sidosryhmien välisen vuoropuhelun kehittämiseksi. Seuraavassa keskeisimmät yleiset, kaikkia yliopistoja koskevat suositukset.

Jotta vuoropuhelu olisi johdonmukaista, sen tulee perustua strategiaan, joka kunnioittaa yliopiston akateemista tehtävää. Yliopiston on siksi kiinnitettävä huomiota kumppaniensa valintaan. Koska sidosryhmät tekevät valintoja, yliopistonkin on syytä tehdä niin. Vain osa kumppanin valinnoista on itsestään selviä.

Vuoropuhelu keskeisten sidosryhmätahojen kanssa on saatettava institutionaaliselle tasolle. Vuoropuhelua on kehitettävä pitkäjänteisesti, ja siinä on otettava huomioon yliopiston toiminta niin paikallisessa ja alueellisessa kuin kansallisessa ja kansainvälisessäkin ympäristössä. Institutionalisoitu vuoropuhelu edellyttää muun muassa, että tärkeimmillä sidosryhmillä on edustus yliopiston päättävissä elimissä (hallitus, tutkimuslaitosten johtokunnat jne.). Vastaavasti yliopistolla tulee olla edustus aluekehityksen kannalta keskeisissä yliopiston ulkopuolisissa päätöksentekoelementeissä.

Vuoropuhelua tulee käydä eri tasoilla aina kulloinkin kysymyksessä olevan yhteistyön luonteen mukaan. Tarvitaan selkeä politiikka, jolla luodaan järkevä työnjako eri tasojen (yliopistossa johto, tiedekunnat, laitokset, tutkimusryhmät ja yksittäiset tutkijat) kesken ja varmistetaan riittävä ja oikea tiedonkulku yliopiston sisällä.

Toimivan vuoropuhelun edellytyksenä on, että sitä johdetaan, markkinoidaan, kannustetaan ja kehitetään. Yliopiston henkilökunnan täytyy vakuuttua vuoropuhelun tärkeydestä. On ilmeistä, että hedelmällisen vuoropuhelun aikaansaamiseksi ja ylläpitämiseksi yliopisto tarvitsee tehtävään erityisen virkamiehen. ”Yhteiskuntasuhdeasiamiehen”, ”yhteyspäällikön” tms. tehtävien menestyksellisen hoidon kannalta on suotavaa, että vakanssi sijoitetaan yliopistossa ”konsernitasolle”, ts. rehtorinvirastoon tai vastaavaan yksikköön.

Yliopistoilla on velvollisuus auttaa sidosryhmiä ilmaisemaan yliopistoon kohdistamansa odotukset selvästi tason, yksityiskohtaisuuden ja tärkeysjärjestyksen suhteen määriteltynä. Kumppanuuden

edellytyksenä on, että yhteistyön ulkoiset osapuolet tuntevat ja tunnustavat ne yliopiston autonomian, voimavarojen ja asiantuntemuksen parametrit, joiden puitteissa yliopisto voi toimia.

Yliopistojen tulee olla aloitteellisesti aktiivisia (”pro-aktiivisia”) vuoropuhelussaan sidosryhmiensä kanssa eikä vain odottaa, että kumppanit tulevat odotuksineen ja toiveineen koputtamaan yliopiston oville. Myös yliopistojen on opittava paremmin tuntemaan yhteistyötahonsa ja heidän tarpeensa, jotta ne voivat esitellä näille oikealla tavalla ja oikeita palveluitaan ja asiantuntemusalueitaan.

Yliopiston ja sen sidosryhmien tulee reagoida herkästi kumppanuudessa vallitsevaan dynamiikkaan ja kehitykseen. Osapuolten on pystyttävä identifioimaan kumppanuuden käsitteellinen viitekehys, jotta keskinäinen ymmärrys entisestään lisääntyisi ja tavoitteiden saavuttaminen varmistuisi.

Alueellinen vaikuttavuus myös ulkoiseen arviointiin

Yliopiston alueellista vaikuttavuutta voidaan tehostaa laadullisesti ja määrällisesti luomalla yliopistolle aluestrategia, arvioimalla sitä sopivien kriteerien avulla ja kehittämällä toimintaa vuoropuhelussa keskeisten sidosryhmien kanssa. Tämän lisäksi tarvitaan myös objektiivista, tutkimukseen tai riippumattomaan ulkopuoliseen arviointiin liittyvää tietoa alueellisista vaikutuksista. Nimenomaan tieteellinen tutkimus yliopistojen alueellisesta vaikuttavuudesta on ollut Suomessa varsin niukkaa. Ari Antikaisen rekrytointitutkimuksia 1970-luvulta sekä 1980-luvun alun laaja-alaisempaa alueellista vaikuttavuustutkimusta voidaan pitää pioneiritöinä Suomessa. Tuoretta alan tutkimusta taas edustaa Eila Linnan väitöskirja Lapin yliopiston alueellisesta vaikuttavuudesta.

Kolmen Itä-Suomen yliopiston alueellista vaikuttavuutta käsitellyt korkeakoulujen arviointineuvoston organisoima arviointiprojekti oli oman lajinsa päänavaus Suomessa. Hankkeen merkittävyyttä lisäsi se, että siinä oli mukana kolme yliopistoa, jolloin saatiin kuva yli-

opistojen alueellisesta vaikuttavuudesta koko Itä-Suomessa. Turun yliopiston ulkoisen vaikuttavuuden arviointiin liittyi alueellinen näkökulma luonnollisesti yhtenä tärkeänä osana. Molempiin näihin projekteihin on tulossa jatkoa; seuranta-arvioinnit ovat jo itsearviointien osalta käynnistyneet. Alueelliset kysymykset olivat keskeisellä sijalla myös Vaasan yliopiston kokonaisarvioinnissa 1990-luvun puolivälissä ja pari vuotta sitten tehdyssä seuranta-arvioinnissa. Ammattikorkeakoulujen alueellinen vaikuttavuus tuli ensi kertaa verraten kattavasti arvioituksi, kun korkeakoulujen arviointineuvosto teki opetusministeriön toimeksiannosta selvityksen ammattikorkeakoulujen aluekehitysvaikutuksista ja opetusministeriö nimesi selvityksen perusteella ammattikorkeakoulusektorin aluekehityksen huippuyksiköt.

Aluekehitystä koskevan tutkimus- ja arviointitietopohjan laajentaminen koettiin tarpeelliseksi myös korkeakoululaitoksen alueellisen kehittämisen työryhmässä. Työryhmä esittääkin alueellista vaikuttavuutta koskevan tutkimus- ja arviointitoiminnan vahvistamista mm. suuntaamalla Suomen Akatemian ja Tekesin voimavaroja korkeakoulujen aluevaikutusten tutkimiseen ja lisäämällä korkeakoulujen arviointineuvoston suorittamaa aluevaikutusten arviointia. Kansallista tilastotuotantoa on myös syytä kehittää niin, että korkeakoulujen alueellisesta toiminnasta ja alueyksiköistä on saatavissa riittävästi tietoa. Eräisiin tilastotuotannon nykyisiin puutteisiin on tässäkin raportissa jo aiemmin viitattu.

Maamme taloudellisessa ja väestökehityksessä näkyy ennen kokematon keskittyminen. Yliopistotkaan eivät tehostuneista alueellisista toimenpiteistään huolimatta ole pystyneet tätä kehitystä estämään, todennäköisesti kuitenkin merkittävästi hidastamaan. Yliopistojen vaikutus näkyy lähinnä niin, että yliopistojen sijaintikunnat ja lähiseutukunnat ovat 1990-luvun lopulta lähtien yleisesti menestyneet ja kokeneet mm. väestö- ja työpaikkakasvua, mutta koko laajan periferian suhteellista taantumaa ne eivät ole voineet estää. Kuten Perttu Vartiainen on todennut, voidaan vain arvailla, miten paljon negatiivisempi olisi esimerkiksi Itä-Suomen kehitys ollut 1990-lu-

vun laman jälkeen ilman alueen kolmea yliopistoa. Toisaalta pitkälti yliopistonsa varassa kehittyvä Oulun seutu ei ole pystynyt kääntämään positiiviselle kehitysuralle koko laajaa Pohjois-Suomea, vaan siellä kehitys on ollut vieläkin voimakkaammin polarisoitunutta kuin itäisessä Suomessa.

Itä-Suomen ja sen yliopistojen sekä Pohjois-Suomen ja sen yliopistojen, erityisesti vahvan Oulun yliopiston, rinnastaminen muodostaa myös aluevaikutusten arvioinnin suhteen mielenkiintoisen asetelman. Itä-Suomen yliopistojen alueellista vaikuttavuutta arvioinut kansainvälinen asiantuntijaryhmä totesi raportissaan, että Itä-Suomen kolme yliopistoa muodostavat yhdessä, niin saamiensa pannonsten (opettajat, muu henkilökunta, kokonaisrahoitus) kuin suoriteidensakin (opiskelijamäärät, perustutkinnot, tohtorin tutkinnot) osalta varsin tarkkaan yhtä suuren osuuden (10–11 %) koko Suomen yliopistolaitoksesta kuin Oulun yliopisto yksinään. Koulutusalojen kattavuuskin on näillä kahdella ryhmällä varsin hyvä.

Raportissa tuotiin myös esiin ajatus näiden ”kahden yliopistomallin” aluevaikutusten vertailevasta arvioinnista. Mielikuvissa, toki myös faktoihin perustuen, Oulun yliopistoa pidetään vahvana alueellisena vaikuttajana. Mutta esimerkiksi edellä esitettyyn Vartiaisen keskitteisyysnäkemysnäkökulmaan viitaten, onko hajautettu malli sittenkin ainakin Itä-Suomen tarpeita ajatellen parempi? Vaikka jälkiviisaudesta ei yleensä mitään hyötyä olekaan, kysymys olisi kuitenkin mielenkiintoinen myös, kun muistamme Itä-Suomen yliopistojen perustamisesta 1960-luvulla käydyt laajat keskustelut ja tiukat kädenvännöt. Mielenkiintoisia vertailukohteita löytyy varmasti muitakin. Esimerkiksi: mitä merkitsee alueellisen vaikuttavuuden kannalta se, että läntisessä Suomessa kolmeen Pohjanmaan maakuntaan jaetulla alueella on vielä kaksi eri kieliryhmää ja alueen suhteellisen pienet yliopistoresurssit ovat jakaantuneet kolmen eri yliopiston kesken (lisäksi on runsaasti muiden yliopistojen sivutoimipisteitä ja erillisyyksiköitä)? Onko vaikuttavuus kovasti erilaista kuin vastaavan kokoisella, väestö- ja aluehallintorakenteeltaan yhtenäisellä ja yhden yliopiston alueella, esimerkiksi Keski-Suomessa?

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut alueellisina toimijoina

Suomen korkea-asteen koulutuksen alueellinen kattavuus, kun mukaan otetaan sekä 20 yliopistoa että 29 ammattikorkeakoulua yhteensä reilusti yli 100:n nousevine toimipisteineen, on varsin hyvä. Korkeakoulujen alueellisen toiminnan ja vaikuttavuuden tarkastelussa olen edellä kuitenkin rajoittunut lähes pelkästään yliopistosektoriin. Ammattikorkeakoulut ovat tulleet esiin lähinnä eräitä tutkimuksia sekä arviointi- ja työryhmäraportteja käsitellessäni silloin, kun niihin on sisältynyt myös ammattikorkeakouluja koskevia selvityksiä tai yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteistyökysymyksiä. Valinta on tietoinen, mutta on tehty pelkästään aiheen rajaamiseksi. Merkittävänä alueellisina toimijoina ammattikorkeakoulut ansaitsivat toki oman vaikuttavuustarkastelunsa. Ammattikorkeakoulukentän laajuus ja monimuotoisuus olisi edellyttänyt kuitenkin sellaista perehtymistä oppilaitosverkostoon, ettei minulla verkoston ulkopuolisena ollut siihen ainakaan tämän projektin puitteissa mahdollista ryhtyä.

Nykyisen yliopistoverkoston synnyttyä ja vakiinnutettua asemansa maakuntiin jäi vielä runsaasti paineita korkea-asteen koulutuksen laajentamiseksi. Opetusministeriön linjavalinnaksi 1980-luvun lopulla tuli, että korkeakoulutuksen kasvu haluttiin suunnata perinteisten yliopistojen sijasta uusimuotoisiin, yliopistoja enemmän käytäntöön suuntautuviin ammattikorkeakouluihin. Tavoitteena oli myös vah-

vistaa alueellista kehitystä asettamalla ammattikorkeakoulujen tehtäväksi yhteistyö pienten ja keskisuurten yritysten sekä hyvinvointipalvelujen tuottajien kanssa. Ammattikorkeakoulujen päätehtäväksi on määritelty korkeakoulutasoinen ammattiin suuntautuva koulutus, mutta työelämän tarpeista lähtevä soveltava tutkimus- ja kehitystyö on tämän ohella ammattikorkeakoulujen nopeasti kehittyvä toiminta-alue.

Ammattikorkeakoulut toimivat selvästi yliopistoja alueellisemmalta pohjalta. Koulutuksen osalta tämä näkyy sekä rekrytoinnissa että valmistuneiden sijoittumisessa työelämään. Myös ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehitystyössä on keskeistä toiminnan alueellisuus, oman toiminta-alueen, erityisesti sen PK-teollisuuden ja palvelutuotannon tukeminen. Mutta tietysti myös yliopistoilla on näitä toimintoja, ja edellä olevan mukaisesti sekä yliopistot itse että sidosryhmät näkevät tarpeelliseksi lisätä niiden tämän suuntaista aktiiviteettia. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat siten kilpailijoita alueillaan. Kilpailutilanne voi kuitenkin muodostua kehitystä edistäväksi, mikäli toisaalta voidaan sopia työnjaosta ja toisaalta löydetään tarkoituksenmukaiset yhteistyömuodot.

Ammattikorkeakoulujen perustamisvaiheessa yliopistojen taholta osoitettiin järjestelmää kohtaan runsaasti epäilyksiä, ja esiintyi selvää vastustustakin. Vastustus oli kuitenkin enimmäkseen periaatteellista, sillä paikallisesti tehtiin alusta alkaen monenlaista käytännön yhteistyötä. Sanoitinkin asiantilan tuohon aikaan eri yhteyksissä lauseella ”valtakunnallisesti vastustetaan, mutta paikallisesti ja alueellisesti tehdään yhteistyötä”. Ammattikorkeakoulujen jatkotutkintokokeilun käynnistyessä ilmassa on ollut vähän vastaavanlaisia ajatuksia. On helppo mieleissään ennustaa, mitkä tulevat olemaan seuraavat suuria tunteita nostattavat asiakokonaisuudet yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tehtävien välisessä rajankäynnissä.

Ammattikorkeakoulut tulevat perinteisille yliopistojen toiminta-alueille

Ammattikorkeakoulujen opettajakunnasta jatkuvasti kasvava osa on tieteellisen jatkotutkinnon suorittaneita. Ennemmin tai myöhemmin osa väitelleistä opettajista haluaa tehdä myös perustutkimustyyppistä tutkimusta virkansa puitteissa tai ohella, kuului tällainen toiminta heidän tehtäviinsä (tai yleensä ammattikorkeakoulun tehtäviin) tai ei. Yliopiston lehtorikunta on hyvä esimerkki tämän suuntaisesta kehityksestä yliopistolaitoksen sisällä. Perustutkimus (esimerkiksi Suomen Akatemian rahoittamina hankkeina) tulee näin myös ammattikorkeakouluihin, ellei ole luotu mielekkäitä tapoja yhteisten tutkimusprojektien järjestämiseksi yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kesken. Ammattikorkeakoulujen jatkotutkintojen vakiintuessa syksyllä 2002 alkavan ja 2006 päättyvän kokeiluvaiheen jälkeen on niin ikään vain ajan kysymys, koska ryhdytään esittämään järjestettäväksi koulutusta, jolla ammattikorkeakoulun opettajat voivat suorittaa opettajan pätevyyden edellyttämät tutkintonsa omassa koulutusjärjestelmässään.

Opetusministeriö lähtee korkeakoululaitosta koskevassa suunnittelussaan ja ohjauksessaan siitä, että Suomen korkeakoululaitos rakentuu kahden rinnakkaisen pilarin, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen, varaan. Pilarit ovatkin monilta osin selvästi erillään, rinnakkain. Näin ennen kaikkea rahoitusjärjestelmän osalta. Yliopistot ovat suoraan valtion laitoksia, ammattikorkeakoulut taas valtiolta pääasiallisen rahoituksen saavia mutta kuntien, kuntayhtymien, säätiöiden tms. omistamia. Tutkintojärjestelmien osalta sen sijaan on ainakin käytännössä epämääräisyyttä. Tätä epämääräisyyttä on sekä ammattikorkeakoulun perustutkinnon kohdalla (tutkintoa ei virallisesti rinnasteta suomalaisiin yliopistotutkintoihin, mutta ammattikorkeakoulut ovat hakeneet ulkomaisia rinnastuksia) että ennen kaikkea kokeiluvaiheen jatkotutkintojen kohdalla. Ulkomaiset esimerkit osoittavat, että kahden pilarin mallin säilyttäminen selkeänä on vaikeaa: Englannissa ammattikorkeakoulut (*polytechnics*) muutettiin

yliopistoiksi, ja aikaisemmin selkeissä kahden pilarin maissa, Hollannissa ja Saksassa, kehitys on niin ikään kulkenut kohti yliopisto- ja ammattikorkeakoulujärjestelmien samankaltaisuutta. Koulutuksessa yliopistoilla ja ammattikorkeakouluilla on runsaasti mahdollisuuksia yhteiseen kehitystyöhön. Yliopistosektorilla perustutkinnon suorittaneella on hyvät mahdollisuudet jatkaa opintojaan lisensiaatin tai tohtorin tutkintoon. Tieteelliset jatko-opinnot ovat lisääntyneet 1990-luvulla erittäin voimakkaasti, niin että nyt jo yli 1 000 opiskelijaa suorittaa vuosittain tohtorin tutkinnon. Ammatillisen täydennyskoulutuksen puitteissa on lisäksi mahdollisuus täydentää tietämystään osana elinikäistä oppimista. Tällä puolella ei ole varsinaisia tutkintoja, vaikka eräät pitkäkestoisten ohjelmien suoritukset (esim. MBA) ulkomailla luokitellaankin tutkinnoiksi. On selvää, että myös ammattikorkeakoulussa perustutkinnon suorittaneella tulee olla halutessaan mahdollisuus jatkaa opintojaan.

Tähän asti ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneella on ollut kaksi pääasiallista tapaa täydentää opintojaan. Ammattikorkeakoulujen aikuiskoulutusosastot ja vastaavat ovat järjestäneet tyypillisesti 20–40 opintoviikon mittaisia erikoistumisopintoja perustutkinnon suorittaneille ja sen jälkeen työkokemusta hankkineille henkilöille. Erikoistumisopinnot eivät ole johtaneet tutkintoon, mutta ovat joissakin tapauksissa tuottaneet tietyn erikoispätevyuden. (Esimerkiksi terveydenhuoltoalalla on järjestetty erikoistumisopintoja, joiden on paikallisesti tai alueellisesti sovittu tuottavan sairaalan osastonhoitajan pätevyuden.) Eräillä aloilla, erityisesti tekniikassa, ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneilla on ollut mahdollisuus siirtyä opiskelemaan yliopistollista perustutkintoa niin, että he ovat voineet aikaisemmasta tutkinnosta lukea hyväkseen enimmillään reilun puolet. Tietoteollisuuden mittavassa muuntokoulutusohjelmassa tätä mahdollisuutta on käytetty erityisen paljon hyväksi.

Ammattikorkeakoulujen jatkotutkinnot ovat systemaattinen, ammattikorkeakoulujärjestelmän sisällä toimiva tapa vastata tutkintomuotoisen jatkokoulutuksen tarpeeseen. Ammattikorkeakoulun jatkotutkinnosta voidaan todeta, että se on tavoitteiltaan ja rakenteel-

taan varsin omaleimainen ja siten ”ammattikorkeakoulumainen”. Tutkinto on hyvin työelämälähtöinen, alueen ja sen elinkeinoelämän tarpeista lähtevä. Kolmasosan tutkinnosta muodostava (miehellään opiskelijan omaan työpaikkaan liittyvä) kehittämistehtävä on keskeisellä sijalla. Jatkotutkintojärjestelmän tavoitteena on myös luoda uusia muotoja ammattikorkeakoulujen ja alueen yritysten väliselle yhteistyölle ja edistää ammattikorkeakoulujen T & K -toimintaa.

Myös yliopistot ammattikorkeakoulutettujen jatko-opintoväyläksi

Tuntuu luontealta, että ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneella olisi nyt luodun ammattipainotteisen jatkotutkintoväylän rinnalla mahdollisuus valita myös teoreettisempi, tieteellisesti painottunut jatkotutkintovaihtoehto. Tämän vaihtoehdon tarjoaminen olisi luonnollisesti yliopistojen tehtävä. Yksittäisratkaisuin toteutetut ohjelmat, joihin edellä viitattiin, toimivat tietysti juuri näin, mutta pysyvän järjestelmän luominen vaatii yhtenäisiä ratkaisuja ja pelisääntöjä. Tällöin on luovuttava aiempien opintojen kurssikohtaisesta hyvityslinjasta, ja uusi koulutus on selkeästi rakennettava jo suoritettujen tutkinnon pohjalta. Ratkaisun voi muodostaa esimerkiksi tarkoitusta varten laadittava erillinen maisteriohjelma tai opiskelijan tulo yliopiston yleiseen maisteriohjelmaan erityisten siltaopintojen kautta. Problematiikkaa on alustavasti käsitellyt mm. hiljattain raporttinsa jättänyt korkeakoulujen arviointineuvoston maisteriopintojen arviointiryhmä.

Ajatuksia yliopiston ja ammattikorkeakoulun yhteistyöstä ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneen jatko-opintojen järjestämisessä on esitetty useillakin eri tahoilla. Lappeenrannassa on päästy aina tekoihin asti. Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulu ja Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu ovat tehneet sopimuksen, jonka mukaan ammattikorkeakoulu ei ole pyrkinyt jatkotutkintokokeiluun tekniikan eikä hallinnon ja kaupan aloilla, vaan näiltä osin jatko-opinto-

mahdollisuus järjestetään teknillisessä korkeakoulussa. Sopimus herätti tavatonta huomiota ja tunnekuohuja mm. Insinööriliitossa ja muiden ammattikorkeakoulujen piirissä. Tässäkin voidaan todeta, että tilanne näyttää paikallisella tai alueellisella tasolla usein erilaiselta kuin valtakunnallisesti.

Myös tutkimuksessa ja tuotekehitystyyppisessä työssä on mahdollisuus päästä pitkällekin menevään yhteistyöhön. Erityisesti silloin, kun oppilaitokset sijaitsevat fyysisesti lähekkäin, tähän on hyvät mahdollisuudet. Konkreettinen esimerkki löytyy Vaasasta. Vaasan yliopisto, Vaasan ammattikorkeakoulun tekniikan ja liikenteen yksikkö sekä Svenska yrkeshögskolanin teknik och kommunikation-yksikkö sijaitsevat vierekkäisillä tonteilla samalla kampusalueella Vaasan Palosaarella. Korkeakouluilla on tämän lisäksi 1990-luvun puolivälistä lähtien ollut yhteinen tekniikan opetus- ja tutkimuslaboratorio Technobothnia. Lisäksi ne ovat perustaneet yhteisen tekniikan alan tutkimuspalveluja tarjoavan Conradi Oy:n. Yhteistyö on toistaiseksi painottunut opetuksen alueelle, mutta yliopiston kehittyvä tekniikan ala ja ammattikorkeakoulujen kasvava tutkimus- ja kehitystoiminta lisäävät jatkuvasti korkeatasoisesti varustellun laboratorion tutkimuskäyttöä.

Nähtäväksi jää, kehitetäänkö suomalaista korkeakoulujärjestelmää jatkossakin aidosti kahden pilarin malliin perustuvana vai onko edessä eurooppalaisten esimerkkien mukaisesti yhtenäistymiskehitys. Tulevasta yksityiskohtaisesta kehityksestä riippumatta molemmat korkeakoulumuodot omine verkostoineen ovat olemassa ja maamme innovaatiojärjestelmän tehokkaan toiminnan turvaamiseksi tarvitaan sekä luontevaa työnjakoa että synergiaetuja hakevaa yhteistyötä niiden välillä. Aiemmin tässä raportissa jo viitattiin korkeakoululaitoksen alueellisen kehittämisen työryhmän suosituksiin, joista keskeisimpiä olivat tällaiset toiminnot mahdollistavien verkostojen luominen ja vahvistaminen. Alueellisen kehityksen hyväksi nämä innovaatiot saadaan, kun nämä verkostot edelleen hakeutuvat toimivaan yhteistyöhön muiden aluekehitystyössä vaikuttavien toimijoiden kanssa.

Lopuksi

Olen tässä kirjoituksessa tarkastellut yliopistojen ns. kolmatta tehtävää, yliopistojen osallistumista yhteiskunnan toimintoihin ja vuoropuhelua yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa. Erityisesti tarkastelun kohteena on ollut kolmannen tehtävän keskeisin toimintamuoto, yliopiston vuorovaikutteinen osallistuminen paikalliseen ja alueelliseen kehitystyöhön. Yliopiston alueellinen toiminta ja sitä kautta syntyvä yliopiston alueellinen vaikuttavuus ovat toteutukseltaan aluelähtöisiä, alueen ominaisuuksista, edellytyksistä ja tarpeista käyttövoimansa saavia. Alueellisen tehtävän merkityksen kasvulla on kuitenkin yleisemmät puitteet, jotka juontavat juurensa yleismaailmallisesta kehityksestä ja trendeistä. Valtakunnan tasolla viitekehyyksen muodostaa tasavallan hallituksenkin johtoajatukseen ottama tiedon ja osaamisen varaan perustuvan Suomen rakentaminen. Tämä taas edellyttää, että tähän rakennustyöhön saadaan maan kaikki osat ja koko väestö täysipainoisesti mukaan. Osaamisen kehittäminen ja osaamiseen panostaminen on ulotettava alueiden tasolle asti. Osaava Suomi edellyttää osaavia (tai – alan tutkijoiden terminologiaa käytettäessä – oppivia) alueita. Yliopistot ja niiden kolmas tehtävä ovat puolestaan edellytyksenä näiden oppivien alueiden synnylle.

Yliopistojen uusi, kolmas tehtävä ei ole kuitenkaan tullut korvaamaan niiden perinteisiä ydintehtäviä, tieteellistä tutkimusta ja siihen perustuvaa ylintä opetusta. Kolmas tehtävä voi tulla kunnolla

hoidetuksi vasta sitten, kun kaksi ensimmäistä ovat kunnossa, kun yliopisto yleisin kansallisin ja kansainvälisin kriteerein mitattuna on opetuksessaan ja tutkimuksessaan mahdollisimman korkeatasoinen. Laadukasta tutkimusta harjoittava ja laadukasta opetusta antava yliopisto, kun se vielä näillä toimillaan osallistuu lähiympäristönsä hyvinvoinnista ja jatkuvasta kehittämisestä huolehtimiseen, on aluettaan parhaiten hyödyttävä yliopisto. Kolmas tehtävä on tullut kahden perinteisen ydintehtävän rinnalle, integroiduksi osaksi niitä. Kolmas tehtävä on näin kansainvälisessä tiedeyhteisössä syntyneen tiedon siirtämistä, levittämistä ja soveltamista yhteiskunnan ja erityisesti alueen tarpeisiin. Yliopiston alueellisen tehtävän toteuttamisen ohjenuoraksi sopiikin vanha yritysmaailmasta tuttu viisaus: Think globally, act locally! Aikaisempi viittaus Kanteriin globalisaatiokehityksen tarkastelun yhteydessä oli sama asia toisin sanoin.

Aiheesta lisää

- Dahllöf, U. (1999). Opiskelijavirrat tilastojen valossa – Itä-Suomen yliopistot. Teoksessa Vähäpassi, A. & S. Moitus (toim.): Korkeakoulut alueidensa vetureina; Viisi näkökulmaa vaikuttavuuteen, 62–96. *Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja* 2:1999. Edita, Helsinki.
- Dahllöf, U., J. Goddard, C. O'Brien, O. Román & I. Virtanen (1998). Towards the responsive university; The regional role of Eastern Finland Universities. *Publications of Higher Education Evaluation Council* 8:1998. Edita, Helsinki.
- Davies, J. L. (1999). The Dialogue of Universities with their Stakeholders: Comparisons between Different Regions of Europe. A Project of CRE, the European Commission, and ERT.
- Florida, R. (1995). Toward the learning region. *Futures* 27:5, 527–536.
- Goddard, J. (1997). Universities and Regional Development: An Overview. CURDS (Centre for Urban and Regional Development Studies, University of Newcastle upon Tyne) Online Publications. Luettavissa verkosta <http://curdsweb1.ncl.ac.uk/files/JBG3.pdf>.
- Goddard, J. & P. Chatterton (1999). Regional development agencies and the knowledge economy: harnessing the potential of universities. *Environment and Planning C: Government and Policy* 17, 685–699.
- Goddard, J., I. Moses, U. Teichler, I. Virtanen & P. West (2000). External engagement and institutional adjustment; An evaluation of the University of Turku. *Publications of Finnish Higher Education Evaluation Council* 3:2000. Edita, Helsinki.
- Korkeakoululaitoksen alueellisen kehittämisen työryhmän muistio (2001). *Opetusministeriön työryhmien muistioita* 28:2001. Luettavissa verkosta <http://www.minedu.fi/julkaisut/julkaisusarjat/2801kkalue/muistio.pdf>.
- Mäkinen, R. & K. Korhonen (1999). Oppilaitos työvoimapumppuna. Teoksessa Vähäpassi, A. & S. Moitus (toim.): Korkeakoulut alueidensa vetureina; Viisi näkökulmaa vaikuttavuuteen, 53–61. *Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja* 2:1999. Edita, Helsinki.
- Vartiainen, P. (1998). Suomalaisen aluepolitiikan kehitysvaiheita. *Sisäasianministeriö, Aluekehitysosaston julkaisu* 6/1998.

Polemia-sarjassa ovat ilmestyneet

- 1 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1992
- 2 Erkki Mennola
IDEA KUNNASTA (1992)
- 3 Terho Pursiainen
KRIISIAJAN ETIIKKA (1993)
- 4 Työryhmä Kyösti Urponen (pj.), Raija Julkunen, Olli Kangas, Jorma Sipilä,
Asko Suikkanen ja Petri Kinnunen (siht.)
KASVUSTA VASTUUSEEN – sosiaalipolitiikan tulevaisuus (1993)
- 5 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1993
- 6 Pekka Ojala–Aulis Pöyhönen
LÄHEISYYSPERIAATE – hallinnon uusjako (1994)
- 7 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1994
- 8 Jorma Hämäläinen–Veikko Teikari
HENKILÖSTÖPOLITIIKKA PAKKORATKAISUJEN EDESSÄ (1995)
- 9 Terho Pursiainen
NOUSUKAUDEN ETIIKKA (1995)
- 10 Eero Ojanen
EIPÄJOKI
Fiktiivinen reportaasimatka mihin tahansa suomalaiseen kuntaan (1995)
- 11 Heikki Koski
KANSALAINEN, KUNTA JA KANSALAISYHTEISKUNTA (1995)
- 12 Seppo Niemelä
MUUTOSKIRJA
Rohkaisuksi murroksen maailmaan (1995)
- 13 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1995
- 14 Lauri Hautamäki
MAASEUTU ELÄÄ (1995)

- 15 Juha Kuisma–Heikki Haavisto
KAUPUNKI JA MAASEUTU
– avoliitto vai susipari (1995)
- 16 Olli Pusa
ELÄKEPOMMIN VARJOSSA (1996)
- 17 Satu Apo–Jari Ehrnrooth
MILLAISIA OLEMME?
Puheenvuoroja suomalaisista mentaliteeteista (1996)
- 18 Eira Korpinen
OPETTAJUUTTA ETSIMÄSSÄ (1996)
- 19 Erkki Pystynen
LIITTOKUNTA (1996)
- 20 Martti Sinisalmi
TYÖLLISTÄMISTÄ VAI PALVELUA? (1996)
- 21 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1996
- 22 Olli Mäenpää
KUNTIEN ITSEHALLINTO EU-SUOMESSA (1997)
- 23 Tuula-Liina Varis
KRISTALLIYÖ JOENSUUN KAUPUNGINTALON TORNISSA (1997)
- 24 Terho Pursiainen
KUNNALLISTEN KÄYTÄNTÖJEN ETIIKKA
Yhteisöopin alkeet (1997)
- 25 Siv Sandberg–Krister Ståhlberg
KUNTALAISTEN KUNTA JA VALTIO (1997)
- 26 Pertti Hemánus
KUNNALLINEN TIEDOTTAMINEN JA JASKA JOKUNEN
Tutkittua tietoa ja tutkimattomia tulkintoja (1997)
- 27 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1997
- 28 Esko Antola
UUSI EU? (1998)
- 29 Eero Ojanen
YHTEISKUNNAN ITSEPUOLUSTUS (1998)

- 30 Pertti Kettunen
ELINKEINOPOLITIIKAN TAITO (1998)
- 31 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1998
- 32 Torsti Kivistö
JOUTILAISUUSYHTEISKUNTA (1998)
- 33 Erkki Mennola
IDEA MAAKUNNASTA (1999)
- 34 Jorma Hämäläinen
MINÄ KUNNANJOHTAJA (1999)
- 35 SINÄ KUNNANJOHTAJA (1999)
- 36 Juha Talvitie
KUNTA VAI MAAKUNTA?
Globalisaatio ja regionalismi (2000)
- 37 Juha Sihvola
YKSILÖNÄ YHTEISÖSSÄ
Näkökulmia paikallisuuteen, globalisaatioon ja hyvään elämään (2000)
- 38 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2000
- 39 Seppo Niemelä
TULISIELU
Verkostoajan aluekehittäjä (2000)
- 40 Kauko Heuru
ITSEHALLINNON AIKA (2001)
- 41 Heikki Eskelinen
ALUEPOLITIIKKA RAUTAHÄKISSÄ (2001)
- 42 Matti Wiberg
PALUU POLITIIKKAAN (2001)
- 43 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2001
- 44 Ilkka Virtanen
YLIOPISTOJEN KOLMAS TEHTÄVÄ (2002)

Kunnallissalan kehittämissäätiö KAKS rahoittaa kuntia palvelevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tavoitteena on näin tukea kuntien itsehallintoa ja parantaa niiden toimintamahdollisuuksia.

Rahoitamme hankkeita ja tutkimuksia, joiden arvioimme olevan kuntien tulevaisuuden kannalta keskeisimpiä. Tuloksien tulee olla sovellettavissa käytäntöön. Rahoitettavilta hankkeilta edellytetään ennakkoluulotonta ja uutta uraa luovaa otetta.

Säätiöllä on *Polemiikki*-niminen asiakaslehti ja kaksi julkaisusarjaa: *Polemia-sarja*, jossa käsitellään kunnille tärkeitä strategisia kysymyksiä ajattelua herättävällä tavalla.

Tutkimusjulkaisut-sarja, jossa julkaistaan osa säätiön rahoittamista tutkimuksista. Pääosa säätiön rahoittamista tutkimuksista julkaistaan tekijätahon omissa julkaisusarjoissa.

Toimintamme ja julkaisumme esitellään tarkasti kotisivuillamme www.kaks.fi.

Vuonna 1990 perustettu itsenäinen säätiö rahoittaa toimintansa sijoitustuotoilla.

Osoite	Kasarmikatu 23 A 15 00130 Helsinki
Puhelin	(09) 6226 570
Telekopio	(09) 6226 5710
Asiamies	Lasse Ristikartano, (09) 6226 5720
Tutkimusasiamies	Veli Pelkonen, (09) 6226 5740
Taloudenhoitaja	Tuulikki Saarinen, (09) 6226 5730
Taloussihteeri	Anja Kirves, (09) 6226 5750

Tutustu kotisivuihimme (www.kaks.fi)!

